

Uitgave: de Imkersbond ABTB en de Nederlandse Bijenhoudersvereniging

15-6
juni
2006

bijen

MAA
NDB
BLAD
VOOR
IMKERS

Maandblad voor imkers ISSN 0926-3357

Jaargang 15, nummer 6, juni 2006

Uitgegeven door de Imkersbond ABTB en de Nederlandse Bijenhoudersvereniging (NBV)

Hoofdredacteur mw. M.L. Boerjan

Redactie O. Bakker, P. Elshout, M.J. van Iersel,
mw A. Schoots en T. Thissen.

Vaste medewerkers mw. N. de Jong, D. van Leeuwen,
A. Neve, H. Oude Essink en K. Zoet.

Redactiesecretaris mw. M.J.E.M. Canters

Postbus 90, 6720 AB Bennekom Telefoon 0317 422422

Telefax 0317 424180, e-mail redactie@vbbn.nl

Financiële administratie

Spoorlaan 350, 5038 CC Tilburg, telefoon 013-58 36 350

Bankrelatie RABO-bank Tilburg, rekeningnummer

18.52.12.077, (niet voor contributie NBV) ten name van

'Bijen'.

154 NBV Betaling contributie 2006 Postbankrekening: 84 68 01

'Bijen' verschijnt 11 keer per jaar omstreeks de 15e van de maand (de juli- en augustusnummers worden gecombineerd).

Oplage 7.300

Tarieven voor handelsadvertenties: op aanvraag bij de redactiesecretaris.

Niet-commerciële advertenties in 'Vraag en aanbod':

€ 10, per 20 woorden, elk extra woord € 0,25

Betaling bij opgave.

Alle in 'Bijen' gepubliceerde meningen en inzichten blijven voor rekening van de auteurs. De redactie houdt zich het recht voor de bijdragen in te korten of te redigeren.

Overname van artikelen en illustraties alleen met toestemming van de redactie en dan met bronvermelding.

Kopij, opgave en betaling van advertenties moeten uiterlijk zes weken vóór de datum van verschijning aan de redactiesecretaris worden opgestuurd. Tekst bij voorkeur via E-mail insturen. Zo mogelijk met foto's of dia's (niet digitaal). Subverenigingen die een cursus organiseren wordt verzocht hierover beknopte informatie aan de redactiesecretaris te sturen.

Vormgeving en opmaak Grafisch Atelier Wageningen

Druk Drukkerij Modern b.v., Bennekom

Voorplaat Tamme kastanje, foto Arjen Neve

Wie wijst een zwerm de weg?	Onno Bakker	155
Buitensnippers	Astrid Schoots	157
Uit de imkergemeenschap		
Van imker tot imker	Ko Zoet	158
Geslaagd voor beginnerscursus	Frans Baijens	160
Apimondia 2007		161
Tips voor juni-juli	Marleen Boerjan	162
Imkerervaringen	Dick van Leeuwen	163
Interview met Christ Smeekens	Ton Thissen	164
Plant en bij		
Drachtplant belicht	Hennie Oude Essink	166
Uit de imkergemeenschap		
Educatief bijenproject voor kleuters	Werkgroep Isis	168
Varroa-site		169
Bijenmarkt geeft vereniging stimulans	Ton Thissen	170
Gesprek met Kees Roelen	Ton Thissen	172
Bijgezondheid		
Bijensterfte en hoe nu verder (2)..	Romée van der Zee	174
Organisaties		
Bedrijfsraad Amerikaans vuilbroed		176
ABTB Bij gepraat (49)		177
NBV De NBV en de afdeling Handel		179
Verslag HB-vergadering NBV		179
Familieberichten		180
Kalender		181
Vraag en aanbod		183
Foto van de maand	Peter Elshout	184

Van de redactie

Verschil moet er zijn. Grote verschillen die ons leven boeiend en kleurrijk maken. Kleine verschillen die onze interesse gaande houden. Van de laatste categorie treft u er een aantal in dit nummer aan. Hennie Oude Essink legt ons het verschil uit tussen de geranium en de pelargonium. Onno Bakker kiest op onderbouwde wijze tussen het geur- en speurvermogen als het zwermen betreft. Ook in Vlaanderen worden beginnerscursussen gegeven en afgesloten. Toch even anders dan in Nederland. Er blijkt verschil tussen een zuigeling en een "zuigeling". En de ene bijenmarkt is de andere niet. Dan zijn er onlangs twee bekende gezichten op belangrijke posten uit ons directe zicht verdwenen, maar zie de verschillen.

Het bijenvolk – de imme – houdt ons en al die verschillen bij elkaar. Daarover geen verschil van mening. Ton Thissen

Wie wijst een zwerm de weg?

Onno Bakker

Als een zwerm vertrekt van de plaats waar hij hangt, zijn er naar verhouding slechts enkele speurbijen die weten waar de nieuwe woonplaats te vinden is. De vraag is hoe deze enkelingen tijdens de vlucht aan de rest doorgeven waar ze heen moeten. Er zijn twee ideeën. De eerste zegt dat de speurbijen de richting laten zien door als het ware 'op kop te gaan' en de tweede zegt dat de speurbijen continu geurstof uitscheiden uit hun Nasonov'se klier om de rest zo te lokken.

Voordat een zwerm uiteindelijk vertrekt naar de nieuwe woning is er al veel gebeurd. Soms zijn al dagen voordat de zwerm afkomt, speurbijen op zoek gegaan naar een geschikte nieuwe woonplaats. Hoe dan ook, als de doppen verzegeld zijn vertrekt de oude koningin met ongeveer de helft van de bijen uit de kast. De zwerm gaat meestal niet ver van de kast aan een tak of iets dergelijks zitten. Hier wordt dan gewacht op nieuws van de speurbijen die onmiddellijk op zoek zijn gegaan. Gedurende de volgende uren komen ze terug en dansen om de richting en de kwaliteit van de door hen gevonden nestplaatsen aan te prijzen. Deze dansen zijn anders dan die worden gebruikt om voedsel aan te geven. Ze duren 15-30 minuten en sommige speurbijen kunnen er met tussenpozen uren mee doorgaan. In eerste instantie wordt er gedanst voor plaatsen in veel verschillende richtingen, maar na een tijdje blijven

er een paar favoriete over. Er gaan nu meer speurbijen op pad naar de favoriete plaatsen en zij zullen, als ze de nestplaats geschikt vonden, deze ook aanprijzen. Op deze manier ontstaat een overeenstemming onder de speurbijen. Als deze is bereikt besluit de hele zwerm te vertrekken naar de nieuwe nestplaats.

Twee hypothesen

Alles goed en wel, maar er zijn maar een paar honderd speurbijen (ongeveer 5%) en ettelijke duizenden bijen die eigenlijk van niets weten. Hoe weten die nu waar ze heen moeten. Deze vraag heeft onderzoekers uit Australië en Amerika beziggehouden. In hun experimenten testen zij de twee mogelijkheden waarmee de speurbijen de weg zouden kunnen wijzen. De eerste volgt uit waarnemingen die in de jaren '50 waren gedaan door Lindauer, een leerling van Von Frisch. Lindauer had gezien dat er in een zwerm een aantal bijen waren die met hogere snelheid dan de rest in één bepaalde richting door de zwerm schoten. Hij postuleerde dat dit de speurbijen waren die op deze wijze de vliegrichting naar het nieuwe nest aangaven. Dit wordt de 'zichthypothese' genoemd.

De andere mogelijkheid werd geopperd door Avitabile en Morse. Zij veronderstelden dat de speurbijen continu een feromoon (geurstof) uit hun Nasonov'se klier uitscheiden en zo de rest van de zwerm als het ware een geurspoor naar de nestplaats voorhouden. Deze mogelijkheid heet daarom de 'geurhypothese'.

Voor zo'n forse zwerm is één zwermkieps is niet genoeg. Foto's: P. Elshout.

Test 1

Om te testen welke van de twee mogelijkheden door de bijen wordt gebruikt hebben de onderzoekers de volgende proeven gedaan. Om de geurhypothese te bestuderen maakten zij zes kleine zwermen van ongeveer 4000 bijen. Van de ene helft waren alle Nasonov'se klieren dichtgekit met lak, zodat ze geen geurspoor meer konden afgeven. De andere drie kregen als controle wel een lik lak op de rug maar niet op de geurklier. Beide groepen werden voorzien van een koningin en aan een paal opgehangen in een veld. Op ongeveer 300 m afstand stond een lokkast die aantrekkelijk was gemaakt met oude raat. De onderzoekers keken nu naar de dansen van de terugkerende speurbijen en noteerden de richting van de dansen. Op het moment dat er overeenstemming werd bereikt tussen de speurbijen vertrok de zwerm en werden de vliegsnelheid, de vliegtijd en de snelheid waarmee de zwerm in de kast trok gemeten. Ook werd de afmeting van de zwerm bepaald middels een ingenieus systeem van gemerkte stokken in het veld. Uit de verzamelde gegevens bleek dat er geen verschil kon worden aangetoond tussen de groep die geen geur kon verspreiden en de controlegroep die dat wel kon. Ook was er geen verschil in gedrag tussen de twee groepen nadat ze bij de kast waren aangekomen. De bijen met een dichtgelakte Nasonov'se klier deden alsof ze er gewoon gebruik van konden maken en stertselden net als de niet-dichtgelakte controlebijen. Hiermee hebben de onderzoekers aangetoond dat geur niet van belang is bij het vinden van de weg naar de nieuwe nestplaats.

Test 2

De zicthypothese werd getest met zwermen van een normalere grootte (ongeveer 11.000 bijen). Weer werden de kunstzwermen voorzien van een koningin en werd de zwerm aan een paal opgehangen in een veld. Ook hier stonden lokkasten op ongeveer 300 m afstand klaar om de zwerm op te vangen. Weer werden de afmeting, de vliegsnelheid, de vliegtijd en de snelheid waarmee de zwerm in de kast trok gemeten. Verder werden er bij vertrek en onderweg foto's gemaakt van de zwerm met een maatlat van bekende lengte in beeld. Deze maatlat werd door een medewerker vastgehouden, die probeerde in het midden van de zwerm mee te lopen. Met behulp van deze foto's konden de onderzoekers de vliegrichting en de snelheid van individuele bijen berekenen. Op de foto's was duidelijk te zien dat de meeste bijen langzaam en zonder eenduidige richting vliegen maar dat er ook een aantal zijn die veel sneller vliegen en alle in de-

zelfde richting. Deze sneller vliegende bijen, die naar alle waarschijnlijkheid de speurbijen zijn, vliegen in de bovenste helft van de zwerm. De suggestie van de onderzoekers is dat ze dit doen omdat ze op die manier beter zichtbaar zijn tegen de lucht. Het volgen van de zwerm lukte niet altijd. Eén van de zwermen ging niet naar de lokkast maar vond een mooie nestplaats in een holle boom meer dan een kilometer verderop. Deze zwerm bereikte een snelheid van ongeveer 10 km per uur. De zwermen die zich wel in de lokkast nestelden bereikten een snelheid van 6-7 km/uur. Het is interessant te melden dat de zwerm na opvliegen de snelheid opvoert tot de hiervoor vermelde, maar op ongeveer 30 m van de nieuwe nestplaats veel langzamer gaat vliegen. Dit kan volgens de onderzoekers de speurbijen de kans geven vooruit te vliegen naar de vliegopening van de nieuwe kast om deze plek al stertselend met geur te markeren.

Conclusies

Het aardige is dat uit computersimulaties van Couzin en collega's vergelijkbare conclusies zijn getrokken. In een meer algemene simulatie van de beweging van groepen dieren werd aangenomen dat er een paar dieren zijn die de richting kennen en de rest niet. Elk individu in de simulatie probeerde zoveel mogelijk eigen ruimte te houden. Zodra er een ander te dichtbij kwam ging het individu deze uit de weg. Maar de enkelen die de richting kenden hielden zich hieraan en het bleek dat uiteindelijk de hele groep zich in de richting bewoog die aan de paar individuen was gegeven. Ook bleek dat minder dan 10% van de individuen hoeven te weten waar het heen moet om de rest van de groep mee te krijgen. Dit komt goed overeen met de waarneming uit de natuur dat ongeveer 5% van de bijen in de zwerm (de speurbijen) de richting kennen.

De resultaten die zijn verkregen laten in ieder geval zien dat de zwerm zich niet laat leiden door een geurspoor maar eventueel wel door de snel en gericht vliegende speurbijen die op die manier de weg wijzen naar de nieuwe woonplaats.

Bronnen

- Beekman, M., Fathke, R.L. en Seeley, T.D. (2006) *Animal Behaviour* 71: 161.
 Couzin, I.D., Krause, J., Franks, N.R. en Levin, S.A. (2005) *Nature* 435: 513.
 Von Frisch, K. (1967) *The dance language and orientation of bees*.
 Winston, M.L. (1987) *The biology of the honeybee*.

Zuigeling

Wanneer je in de winter teveel volken verloren hebt en je het aantal weer snel op peil wilt brengen, zijn er verschillende manieren om de natuur hierbij een handje te helpen. Louis Eerselmans beschrijft enkele vermeerderingsmanieren, bijvoorbeeld een zwermrijp volk over enkele opzetters verdelen, elk met wat zwermcellen. Hij beschrijft ook een wat minder bekende methode die in België 'zuigeling' wordt genoemd: na het afslingeren van de voorjaarsshoning zetten we de nog vochtige honingramen boven een moerrooster op een volk. Deze bak zal direct door de jonge bijen schoongepoetst worden. Zo'n 2 à 3 uur later nemen we de honingbak weg en zetten hem elders neer met deksel en nieuwe bodem. Deze nieuwe eenheid kan 's anderendaags al een nieuwe koningin of moerdop ontvangen.

Omdat het volkje vooral uit jonge bijen zal bestaan, moet extra aandacht aan het voer besteed worden. *Vlaamse Imkerbond, januari-februari 2006.*

Fakkels

In het Duitse 'Bienenwelt' lees ik dat een Nederlandse imker vanwege de lage prijs voor oude was op een lucratief idee is gekomen. Hij wikkelst stroken oude kleding om bamboestokken en doopt ze dan in de vloeibare was. Vlak voor het afkoelen worden ze opnieuw met stof omwikkeld en in de was gedoopt, net zolang tot de fakkels een goede dikte hebben en voor een euro verkocht kunnen worden.

De fakkel ruikt lekker en werkt ook goed om op zoele zomeravonden de muggen op afstand te houden. *Bienenwelt, januari 2006.*

Natuurbouw

'De wasplaatjes zijn een deel uit het lijf van de bij, en de raatbouw is als skelet weer een deel van het 'bijenvolklijf': een fascinerende samenhang'. Martin Dettli uit het Zwitserse Dornach beschrijft hoe je met natuurbouw (dus raatbouw zonder gebruik van kunststraat) aan de bijen gelegenheid kan geven om hun eigen bouwimpulsen en instincten te volgen in de hoop dat daarmee hun weerstand verhoogd wordt. Ook kan je er goed de ontwikkeling van het volk aan aflezen. Natuurbouw kan op vele manieren: met strookjes voorbouw of een houten richeltje, met meerdere ramen tegelijk of slechts met één bouwraam. Martin Dettli schrijft dat het bij de kleinere Zwitserse kasten niet nodig is om te bedraden, maar hij adviseert dat bij brede ramen wel te doen. Ikzelf heb de ervaring

buiten- snippers

berichten uit de buitenlandse bijenbladen

dat de bijen de zijanten zo stevig vastbouwen, dat zelfs het slingeren van onbedrade ramen prima mogelijk is. Een zwerm is het meest geschikt om op natuurbouw over te gaan, een kunstzwerm vraagt al meer zorg. Het is ook goed mogelijk om een broedaflegger met een koningin die net begint te leggen af te vegen op de kale raampjes. Maar het is veel moeilijker om volken, die al op kunststraatramen zitten, over te schakelen naar natuurbouw: zij zullen eerst nog overvloedig darrenraat bouwen.

Bij nieuwbouw van een naakt volk is het goed om na vijf dagen te controleren: soms worden de zijanten boven-achter met een dikke ronding spekraat uitgebouwd, met het risico dat deze later aan het volgende raam vastgebouwd worden. In dit vroege stadium is de raat nog zo soepel, dat het eenvoudig met de beitel gladgestreken kan worden, zonder de raampjes eruit te lichten. Wanneer in uitzonderlijke gevallen bij zéér warm weer en overvloedige dracht een stuk van de raat afbreekt, kan je deze het beste laten liggen: de bijen zullen het voer verplaatsen, later kan je de lege restjes opruimen.

Bij natuurbouw worden de darrencellen gelijkmatig verdeeld, meestal onder het werksterbroed; aan de zij- en achterkanten van het broednest wordt het darrenbroed hoger gebouwd. Zo vormt het een beschermende bufferzone om het werksterbroed heen, dat als het ware ingebed ligt in het darrenbroed. In deze broednest-architectuur van de natuurbouw zie je weer tevoorschijn komen, hoe bijen al vele duizenden jaren bouwen. Met onze huidige kennis lijkt deze oerbouw geen voordelen te bieden. Dat wil nog niet zeggen, dat die voordelen er ook niet zijn. Het blijkt gewoon dat er in natuurbouwvolken meer darren zijn. Zo kunnen we een andere kijk op het mannelijke deel van het bijenvolk ontwikkelen. (Onderzoek en literatuur: V.Maul (1994), C.G.Levin, C.H.Collison (1991). Voor meer informatie over de imkerij en lopende onderzoeken van Martin Dettli, zie: www.summ-summ.ch) *Schweizerische Bienen-Zeitung, februari 2006.*

15 maart

Nog steeds veel te koud voor de tijd van het jaar. De natuur lijkt verstart en het voorjaar als het ware gevangen in een cocon. Toch vond ik op een bodemla tussen alle uitwerpselen van een bijenvolk in winterrust een klompje (grappig eigenlijk 'klompje') fel oranje stuifmeel. Het is maar goed dat bijen niet kunnen denken en reageren als mensen want voor die bij in kwestie was het natuurlijk een regelrechte ramp. Ga maar eens na. Bij een temperatuur van hooguit zes, zeven graden is ze uitgevlogen. In bloeiende krokussen heeft ze zich wat kunnen verwarmen, stuifmeel bij elkaar geschraapt om vervolgens weer pijlsnel naar huis terug te keren. Bij de vastgelegde serie bewerkingen in de woning is het brokje stuifmeel verloren gegaan. Ik heb nooit gezien dat bijen verloren klompjes stuifmeel weer verzamelen. Zo zijn ze niet geprogrammeerd, het staat niet op hun harde schijf. Het poederstuifmeel verzamel je van bloemen of als surrogaat uit een voertrog. Klompjes stuifmeel worden niet als zodanig herkend. Wat wel op hun harde schijf staat is dat verzameld stuifmeel in een cel gedeponeerd moet worden.

Afgeschraapt langs de celrand of via de pootjes gelost. Die handeling gebeurt zelfs als bij de vliegopening het stuifmeel van de haalbij is afgenomen. Over vastgelegd gedrag gesproken. Het lossen van de stuifmeelklompjes behoort tot de oeroude basishandelingen. Haalgedrag behoort ook tot die vastgelegde basishandelingen maar wel met een variabele toegevoegde waarde. Zoals we maar al te goed weten zijn bijen in staat om de bij die dracht behorende kenmerken tijdelijk op te slaan, zoals de afstand en de richting tot en de waarde van de drachtbron. Is die drachtbron minder interessant geworden of de behoefte van het volk sterk afgenomen dan verdwijnen de gegevens uit hun geheugen of blijven sluimeren tot een volgende activeringsperiode. Ze worden wellicht (tijdelijk) gewist, zodat er weer nieuwe informatie kan worden opgeslagen. Toch is dat 'wissen' geen voorwaarde om ruimte te maken voor andere informatie want bijen kunnen op verschillende dagdelen meerdere drachtplanten bezoeken. Bovendien gaat kennis over de standplaats van de woning tijdens de wintermaanden ook niet verloren, hetgeen blijkt als de woning over een korte afstand is verplaatst. Je blijft je verbazen. Onmiddellijk dringt zich de vraag op wanneer opgeslagen informatie definitief van hun geheugenplaatje verdwijnt. Als er binnen een bepaalde tijdperiode geen bevestiging meer over de drachtwaarde wordt ontvangen? Maar hoe zit het dan met de kennis over de standplaats?

26 maart

Arjen Neve aan de telefoon. In de regio Leiden is sprake van grote bijensterfte. Naar de oorzaak wordt gegist en gesist. Wellicht een te grote concentratie bijen en veel te weinig drachtmogelijkheden. Maar, die grote concentratie bijen is toch niet van vandaag of gisteren en juist vorig jaar werd er door de bijen tot eind oktober nog stuifmeel verzameld. De vooruitzichten voor een goede uitwintering leken juist optimaal.

1 april

Historische Algemene Vergadering te Wageningen. Unaniem waren de aanwezigen voor een fusie, eindelijk is de kogel door de kerk. Helaas was ik zelf niet aanwezig in die kerk. Gammel gestart vanaf Terschelling werd ik in Nieuw Vennep, halverwege de reis, door een vervelende griep gevelde. Het was balen in veelvoud. Tijdens die gedwongen 'binnenzitdagen' maakte ik een reisje langs televisiekanalen en viel halverwege in een bijenverhaal, of liever ex-bijenverhaal. Een imker liet een aantal geopende bijenkasten zien, raten vol voer en de bodemplank bedekt door een dikke laag bijen. De betreffende imker wist ook de oorzaak. Door de lange koude winter konden de bijen niet uitvliegen om te poepen. Normaal gebeurt dat buiten op een warme winterse dag waarbij ze in de omgeving overal de bruine stipjes achterlaten. Dat was afgelopen winter niet mogelijk met het getoonde resultaat. Tja, het zou best kunnen, maar het merendeel van de volken in Nederland had hiervan geen last. Dus. Maar de kapstok met oorzaken bijensterfte is nog lang niet vol. Laten we vooral de varroamijt niet te kort doen en de aanverwante virussen.

4 april

Het meest opvallende tijdens mijn terugreis naar Terschelling waren de weilanden zonder paardebloemen. Van de Haarlemmermeer via het midden van het land tot in Friesland, en dat half april. We zijn het de af-

gelopen jaren anders gewend, zeg maar rustig dat we zijn v erwend. Toch is het vrij normaal als de peren pas aan het eind van april in bloei komen. Tijdens de treinreis naar het noorden wordt er ook gestopt te Wolvega en dat maakt herinneringen wakker. Wolvega is de plek van waaruit in 1952 via het toenmalige 'Groentje' de bakens werden verzet. In het nieuwjaarswoord van de redactie werd er voor de zoveelste maal op aangedrongen de bakens te verzetten. Imkers, concentreer je minder op de najaarsdracht en richt je meer op de voorjaars- en zomerdracht met betere bijen en sterke volken. De redactie onder leiding van Rik Groenveld gaf het goede voorbeeld door de imkermethode van Th. Baas uit Wolvega te publiceren onder de sensationele kop: *ZEG IMKER, wat dacht jij van 80 of 90 pond honing per volk? Zijn methode in het kort.* Het eerste reisdoel van imker Baas was het koolzaad in de Noordoostpolder. Elk volk had dan minimaal tien raten met broed en was opgebouwd uit twee broedbakken en honingkamer(s) naar behoefte. Rond half mei werden kunstzwermen gemaakt. Tussen twee volken werd een kast geplaatst met daarin een paar uitgebouwde raten. Van de twee gemerkte moertjes werd de slechtste verwijderd en de ander met het raam waarop ze liep in de nieuwe woning gehangen. Vervolgens werden de raten van beide volken lichtjes boven de nieuwe woning afgeslagen. Van twee volken werden er dus drie gemaakt. De vliegbijs keerden terug naar hun vertrouwde plek en veel jonge bijs bleven bij de koningin in de aflegger. De aflegger groeide als kool. Om zwermneiging te beteugelen liet hij deze later weer afvliegen op de hoofdvinken. In de moerloze volken werden na acht dagen de doppen op een na gebroken en eventueel werd een gesloten dop van een goed volk over gehangen. Het was een schuchtere poging op individuele basis om de kwaliteit van de koninginnen door selectie te verbeteren. Langzaam maar zeker ging het roer om. 'Schier' draaide al een paar jaar, koninginnenteelt in de Kennemerduinen werd vanuit de afdeling Heiloo opgestart onder deskundige leiding van imker V.d. Berg. De Aalstermethode werd gepubliceerd en gaf richting aan de bijsouderij. Een uitgebreide discussie kwam op gang. Ver daarvoor waren er echter ook al inventieve pioniers. Reeds in de dertiger jaren van de vorige eeuw wees Frankenhuis imkers de weg naar succes via vele artikelen en zijn boekje 'Koninginnenteelt'. Hij was zijn tijd ver vooruit. Op enkele uitzonderingen na zag de behoudende imkerwereld al die nieuwigheden nog niet zitten. We hebben een paar grote sprongen gemaakt door het land van de koninginnenteelt en het ontstaan van bevruchting-

later koninginnenteeltstations. Momenteel is er een ruim aanbod van 'super'koninginnen uit binnen- en buitenland en heeft de globalisering in bijsland vaste vorm gekregen met nieuwe mogelijkheden en risico's.

Vervolg belevenissen Saskia Bolte

Raar volk, die bijs. Na een paar lessen word je geacht iets zinnigs over je volk te kunnen zeggen. Dat konden Piet, mijn medecursist, en ik intussen vrij aardig. 'Agressief' luidde vaak ons adequate oordeel waarna al snel de kast weer dicht ging. Helaas kon er van ons volk geen 'veger' gemaakt worden, maar daar hadden Eric en ik wel naar uitgekeken. Eric moest namelijk bij zijn eigen bijs ook nog een veger maken maar zijn kennis over dit onderwerp was, na het lezen van Speelziek, het blad Bijs en het doornemen van de lesstof door twijfel verstoord. Nadat we leraar Leo herhaaldelijk vroegen om het nog eens stap voor stap uit te leggen, hebben we de stoute schoenen aangeetrokken. Omdat we geen koninginnerooster hadden gelegd moesten we de koningin in twee broedbakken zoeken. Wonder boven wonder vonden we haar. Euforisch waren we, maar toen moest ze nog gemerkt. Met trillende handen probeerde ik haar vast te houden. 'Niet aan haar achterlijf' hoorde ik Leo in gedachten zeggen terwijl Eric aan het schelden was omdat het lijmpotje niet direct open ging. Eind goed, al goed. De oude koningin in een nieuwe bak, afgeklopte bijs erbij, een paar raten voer en nu maar wachten op het uitkomen van de nieuwe koningin. We waren de zwerm voor! Het ging ergens op lijken. Tevreden dronken we 's-avonds op de overwinning.

Het weer in juni

Voor het midden van het land geldt voor de periode 1971-2000 als gemiddelde: 187 uur zonneschijn, 72 mm neerslag en een maximumtemperatuur van 19,8°C.

Junimaanden					
Jaar	Zon	(uren)	Neerslag	(mm)	Max.temp °C
2001	+		-	(50)	N
2002	N		N		+ (21,5)
2003	+	(255)	-	(40)	++ (23,7)
2004	N		N		N
2005	+	(250)	-		++ (22,3)

Geraadpleegd

Baas, Th., *ZEG IMKER, wat denkt gij van 80 of 90 pond honing per volk?*

Maandschrift voor Bijenteelt 54(1): 8 (1952)

Saskia Bolte, *beginnerscursus, Raat voor imkers* 27(5): 14 (2005) Ambrosiusgilde Rotterdam

Met glans geslaagd voor de bloemetjes en de bijtjes

Uit Sluis: Frans Baijens, deelnemer beginnerscursus

Als je in Zeeuws-Vlaanderen woont ga je wel vaker de grens met Vlaanderen over. Zo ook op zaterdag 28 januari 2006. De zon scheen uitbundig en ik was op weg om het getuigschrift op te halen dat ik die dag uitgereikt zou krijgen als deelnemer aan de cursus 'Inleiding tot de Bijenteelt'. Ik was ook nog jarig die dag.

De uitreiking van de getuigschriften aan de deelnemers van de cursussen 'Inleiding tot de Bijenteelt' en 'Selectie en Koninginnenteelt' zou plaatsvinden in het gemeentehuis van Maldegem. Dit is de buurgemeente van de Nederlandse gemeente Sluis.

160

Het was al even geleden dat de cursus was gehouden maar het was kennelijk moeilijk om een geschikte locatie te vinden voor het uitreiken van de getuigschriften. Als het een zuiver Nederlandse aangelegenheid zou zijn geweest, zou de uitreiking waarschijnlijk eerder hebben plaatsgevonden maar ook een stuk soberder. Onze Vlaamse burens doen zoets in stijl en daar willen ze dan ook even voor wachten. Hierin o.a. onderscheiden de Vlamingen en de Nederlanders zich van elkaar.

De cursus voor beginners was een gezamenlijke onder-

neming van Vlaamse en Nederlandse verenigingen.

De afdeling Oostburg van de VBBN, Velt-Krekengebied uit Maldegem, RKH-carnicestation Kreverhille en N.E.M.E.C. Aartselaar vzw's wilden een cursus 'Bijenhouden voor Beginners' organiseren omdat het bestand van imkers langzaam maar zeker afneemt en omdat de oudere imkers die ermee stoppen onvoldoende opgevolgd worden door jongere imkers. Deze ontwikkeling moest een halt worden toegevoerd door jonge mensen te interesseren voor het houden van bijen. In de lokale media werd aandacht gevraagd voor dit probleem en werden belangstellenden opgeroepen om deel te nemen aan een beginnerscursus die gehouden zou worden in het Belgische St-Laureins. Om de twijfelaars over de streep te trekken werd door de vereniging de belofte gedaan dat de deelnemers aan de cursus na afloop een bijenvolk (met kast) zouden krijgen.

De inspanningen van de vier verenigingen hadden succes en in het najaar van 2004 is de cursus bijenhouden voor beginners gestart met 22 deelnemers, gelijkelijk verdeeld over Belgen en Nederlanders. De cursus zou worden gegeven door de heer Corneel DeWindt. Voor mij was dat toen niet meer dan een naam, maar al snel bleek dat we een fenomeen op

Het Zeeuws-Vlaamse landschap. Foto M. Boerjan

het gebied van bijen als docent hadden. Met veel enthousiasme en gedrevenheid heeft hij gedurende veertien cursusavonden en met een bezoek aan een bijenstand de deelnemers ingewijd in de bijzondere wereld van de vliesvleugeligen in het algemeen en de *Apis mellifera* in het bijzonder.

Na nog enkele meeloopmomenten met een ervaren imker mochten we een volk in ontvangst nemen. Ik heb het als een bijzonder moment ervaren dat je ineens over een volk bijen (*carnica's*) beschikt waar je de verantwoordelijkheid voor hebt. Tot dan was het allemaal nog theorie en ineens moet je het geleerde in praktijk gaan brengen. Helemaal zeker van mijn zaak was en ben ik nog steeds niet maar omdat je altijd kunt terugvallen op de ervaring en adviezen van ervaren imkers is grote fouten maken nagenoeg uitgesloten.

Terwijl de bijen nog in winterrust verkeerden, togen we op 28 januari naar Maldegem. In de trouwzaal van het gemeentehuis had zich een indrukwekkend aantal notabelen verzameld, waaronder schepenen en gemeenteraadsleden van de gemeenten waar de deelnemers uit afkomstig waren. De deelnemers namen met familieleden tegenover dit college plaats.

Een camera van de televisiezender AVS was aanwezig om het gebeuren vast te leggen en ook werd de hele ploeg notabelen en gediplomeerden voor het gemeentehuis gefotografeerd waarvan het resultaat in de lokale pers later te zien was. De organisatoren

hebben een goede neus voor publiciteit.

Corneel DeWindt hield een toespraak waarin hij uiteraard de deelnemers feliciteerde maar hij maakte ook van de gelegenheid gebruik om het belang van een goede bijenstand voor de leefbaarheid in het algemeen en de agrarische sector in het bijzonder onder de aandacht van de gemeentebestuurders te brengen. In de daaropvolgende toespraak van de burgemeester van Maldegem feliciteerde deze de deelnemers aan de cursussen en beloofde dat Maldegem als groene plattelandsgemeente zeer zeker in haar beleid ten aanzien van het openbare groen rekening zou houden met de belangen van alle levende wezens in de natuur maar met de honingbij in het bijzonder.

De deelnemers aan beide cursussen kregen een fraai getuigschrift en een fles wijn om het heuglijke feit van het behalen ervan te onderstrepen. De gemeente bood vervolgens een receptie aan waar onder het genot van een drankje van gedachten kon worden gewisseld over van alles, maar natuurlijk ook over bijen want het blijft een onderwerp waar je niet over uitgesproken raakt al volg je nog je hele leven cursussen. Dat maakt het bijenhouden ook zo boeiend.

Nog steeds met een stralende winterzon aan de hemel ben ik weer teruggedaan naar de andere kant van de grens waar de bijen aangemoedigd door de zonnewarmte zich al eens waagden aan een vluchtje buiten de kast.

bijen

UIT DE IMKERGEMEENSCHAP

Apimondia 2007

Van 9 t/m 14 september 2007 wordt te Melbourne in Australië het Internationale Bijenteelt Congres van Apimondia gehouden.

Het accent van Apimondia 2007 ligt op de ApiExpo 2007 waar de nieuwste producten en ontwikkelingen op het gebied van de bijenhouderij worden getoond. ApiExpo wordt naar verwachting het grootste evenement ooit op dit terrein georganiseerd en biedt volop mogelijkheden om te netwerken en nieuwe contacten te leggen. Zo'n 1.500 vertegenwoordigers uit Australië en tientallen landen van over de hele wereld worden hier verwacht. ApiExpo wordt gehouden in de directe omgeving van het eigenlijke congres waar uiteenlopende symposiïums en

discussieforums gepland staan. Uitgebreide informatie over Apimondia 2007 vindt u op hun site op internet www.apimondia2007melbourne.com. Uit onderzoek onder 130 steden is Melbourne naar voren gekomen als de meest prettige stad ter wereld om te leven. Vanwege het klimaat en het zeer gevarieerde landschap is Australië een fantastisch vakantie-land. De combinatie van een zakelijk bezoek aan Apimondia en een aansluitend toeristisch bezoek aan Australië belooft een fantastische reis te worden. Agro Reizen in Arnhem biedt deze aan. Alle informatie over reizen naar de Apimondia 2007 die dan 'down under' gehouden zal worden wordt u graag toegestuurd. U kunt Agro Reizen bereiken via 026 35 12 087 of e info@agroreizen.nl

Juni, 't kan verkeren

'Tips voor...' is een praktische rubriek met daarin, in het kort, de werkzaamheden voor de betreffende maand. Het zijn tips voor de beginnende imker en een geheugensteuntjes voor de gevorderde imker.

In juni is het volop zomer. Het is soms heerlijk warm weer en de bijen zijn tot laat in de avond actief. Maar soms is de maand juni nat en koud.

Tip 1: Heeft u alles klaar staan voor het slingeren?

Slinger in een daarvoor geschikte ruimte zodat u de honing volgens de regels kunt verkopen.

Tip 2: Voorkom roofpartijen tijdens het slingeren.

Tip 3: Let op! Tijdens een koude en natte junimaand kan de voedselvoorraad zomaar te gering worden.

Drachtverwachting in juni

Er is volop dracht, tenzij het koud en nat is. De tamme kastanje en de linde bloeien. Bij warm vochtig weer zoemen de bomen van honingbijen en hommels.

Wat doen de bijen?

De bijen hebben gezwermd, de oude koningin is vertrokken en heeft de nieuwe door de verkenners gevonden woning betrokken. In het achtergebleven volk is de jonge bevruchte koningin aan haar eerste broednestje begonnen.

Tip 4: Kijk regelmatig op de vliegplank: misschien heeft u geluk en ziet u de jonge koningin van de bruidsvlucht terugkomen, soms nog met het bevruchtingstekel.

Tip 5: Gedrag op de vliegplank: vechtende bijen wijzen op roverij, een rijke stuifmeeldracht wijst op de aanwezigheid van broed.

Tip 6: Als er veel dracht is, leggen de bijen grote voorraden aan. Het volk met de jonge koningin werkt liever aan het verzamelen van honing dan aan het opzetten van een nieuw broednest.

Wat doet de imker?

Op deze vraag is geen eenduidig antwoord te geven omdat elke imker zo haar/zijn eigen methode van zwermverhindering heeft. In elk geval zijn er hoofdvolken en kleinere volkjes waarin óf een jonge óf een oude moer actief is. Verder is juni natuurlijk de maand waarin de voorjaars honing geoogst kan worden.

Tip 7: Een uitlaatbord onder de volle honingkamer maakt het afnemen van de honing erg gemakkelijk.

foto P. Eishout

Voorwaarde is wel dat er in de honingkamer géén broed zit want dan blijven er bijen in de bak achter.

Tip 8: Combineer het breken van de doppen met het

afhalen van de honing. Op deze manier krijgt de jonge koningin alle rust voor de bruidsvlucht en het starten van haar eigen broednest.

Tip 9: Controleer of de jonge moer aan de leg is. Dat is eenvoudig in de kleine bevruchtingskastjes. In de grotere volken verradert het gedrag van de bijen of er een leggende moer is: blijven de bijen rustig op de toplatten en raat zitten dan is het bijna zeker dat er een leggende moer in het volk zit. Een goed vastgekitte dekplank is ook zo'n positief signaal.

Tip 10: Pas op voor inballen van de jonge koningin: laat het volk vier weken na het breken van de doppen met rust, kijk alleen onder de dekplank. Na vier weken zal er gesloten broed zijn en evenwicht in het volk.

Tip 11: Bij een goede dracht stellen grote volken het vaak uit om de jonge koningin weer aan de leg te laten gaan. Bij controle krijgt de imker geen antwoord op de vraag of er een moer in het volk aanwezig is. Hang in dat geval een raam met broed in alle stadia uit een ander volk in. De jonge moer volgt het goede voorbeeld en gaat haar eigen broednest beleggen.

Tip 12: Let op de voedselvoorraad, voer zondig bij.

FF

Gebruikt u het woord even, in sms-taal afgekort met ff, ook zo vaak? Nog ff een boodschap doen, ff in de tuin werken, ff een afspraak maken, ff...? Vorig jaar betrapte ik mezelf erop dit woord regelmatig te gebruiken in relatie met de bijen. Nog ff een volkje controleren, ff een zwermje scheppen, ff naar mijn bevruchtungskastjes kijken. En dat terwijl dat woord ff juist helemaal niet past bij het imkeren. Bijen zijn gebaat bij rust en je bent altijd langer in de bijen bezig dan gepland! Bijenhouden doe je niet ff. Omgang met de volken doe je in alle rust, met geduld en beheersing. Daar past het woord even, ff, helemaal niet bij! Heb je wat bijenvolken en bevruchtungskastjes thuis staan, dan ben je nog sneller geneigd om ff naar die bijen te gaan kijken. Prima als het bij kijken blijft, minder als je er ff in aan de slag gaat.

Inballen

Op zaterdag 10 juni 2004 wilde ik ook even snel een volkje controleren. Weliswaar met beleid opende ik de kast en lichtte een raampje, direct het raam met koningin. In één oogopslag zag ik hare majesteit lopen, maar er gebeurde iets vreemds. De koningin werd direct bestormd door een aantal bijen. Die bijen draaiden zich als een bol om haar heen. Ik vond het indrukwekkend maar ook heel erg vervelend om te zien! Wat moet je doen? Omdat ik het niet vertrouwde, heb ik de koningin direct los gemaakt van de bijen. Maar dat bleek geen oplossing. Vervolgens heb ik haar uit het volk gehaald en in een krulspeld gedaan. Ook dat mocht niet baten. Telkens als ik de koningin weer terugzette, werd ze ingebald. Moraal van het verhaal, neem de tijd en werk met beleid. De maand juni is overigens wel een drukke maand.

Juni volgens O.B. de Kat

Nu komt het er op aan. Juni is de maand van de examenuitslagen, zakken of slagen, daar draait het dan om. Spanningen in menig gezin, ook in dat van de beginnende imker. Die wordt het eind van deze

maand (of uiterlijk half juli) beoordeeld aan de hand van de volgende vragen: 1. Heeft u het zwermen onder controle kunnen houden? 2. Zijn de jonge koninginnen aan de leg? 3. Heeft u al honing geslingerd of denkt u dat binnenkort te kunnen gaan doen?

Zwermmeldingen

In mijn bijenagenda's kom ik in de maand juni alle genoemde onderwerpen ruimschoots tegen. Er is bijna geen bladzijde onbeschreven. Neem nu de zwermmeldingen. Geregeld word ik gebeld met de vraag of ik een zwerm wil komen scheppen. Zwermmeldingen via de gemeente waren de laatste jaren vaak afkomstig van schoorsteen- of spouwmuurvolken. Ik heb zeker op zes plaatsen van deze volken aangetroffen, waarbij sommige mensen me wisten te overtuigen van het feit, dat deze volken daar soms al meer dan tien jaar huisden. Het blijkt dus toch mogelijk te zijn dat volken in de natuur overleven. Vorig jaar kreeg ik wel een heel bijzondere zwermmelding.

De zwerm hing zeker zes meter hoog in een boom en niemand wilde daarvoor komen. Tja, wat moet je dan? Eerst maar eens kijken. Zes meter, dat was inderdaad redelijk hoog! Een hoogwerker regelen via brandweer misschien? Zouden ze daarvoor wel komen? We hadden wel een ladder van zes meter bij ons, maar de zwerm hing niet langs de stam. Misschien een tik met de ladder tegen een tak, zodat de zwerm verder zou vliegen? Ook dat bleek geen oplossing. De zwerm bleef gewoon op dezelfde hoogte rondvliegen. Een grote bijenkorf op zijn kop aan het einde van de ladder bleek uiteindelijk de oplossing te

bieden. Met z'n tweeën hielden we de ladder vast en hebben we de zwerm in de korf geschud. En ja hoor, de korf kwam met zwerm en al beneden. Vervolgens hebben we de korf langzaam weer rechtop gezet en ongeveer op dezelfde hoogte terug aan de boom gehangen, maar nu wel langs de stam. Hoeveel zwermmeldingen krijgen we dit jaar nu er zoveel dode volken zijn gesignaleerd?

25 jaar in dienst van de Nederlandse imkerij

Ton Thissen

164

Aan de carrière van Christ Smeekens in de imkerij kun je zien op welke wijze de Nederlandse overheid gaandeweg haar handen heeft afgetrokken van de bijenhouderij. Na diverse reorganisaties is de overheidsbemoediging teruggebracht tot het instellen van een vervoersverbod bij een AVB-uitbraak en het subsidiëren van projectmatig onderzoek door PPO-Bijen. Dat zag er in 1979 heel anders uit. Het was het jaar waarin Christ Smeekens door het Ministerie van Landbouw werd aangesteld als voorlichter in dienst van het Consulentenschap in Algemene Dienst voor de Bijenteelt in Nederland. Sinds december 2005 is hij met FPU, zoals dat tegenwoordig heet.

Al vroeg was Christianus Cornelius Smeekens (1948) bij de bijen betrokken. Nog maar vier jaar oud kon hij het niet laten een stokje door de vliegspleet van de kasten van zijn opa te steken met alle gevolgen van dien. Christ: 'Mijn opa was boer en imker en overleed in 1958. Mijn vader wilde geen bijen en toen kreeg ik ze. De buurman van mijn opa hield ook bijen. Ze waren maatjes. Die buurman heeft mij toen het vak geleerd. Op 10-jarige leeftijd was ik dus al imker. Grote indruk maakte het zwermen op mij. Een natuurgebeuren van formaat. Met de daaraan hangende flauwekul van met zand gooien en met deksels slaan. Ook kan ik me nog goed herinneren hoe er vanuit ons dorp Ulvenhout naar de fruitbloei in Zeeland werd gereisd. Met paard en wagen werden de kasten bij de diverse imkers opgehaald; zo'n 20 à 30 kasten per wagen die dan op een verzamelpunt in het dorp werden overgeladen op een vrachtwagen'.

Een advertentie

Naast een beginnerscursus volgde hij aan de HAS een opleiding in levensmiddelentechnologie. Dat resulteerde in een functie bij een conservenfabriek in Etten-Leur. Hij hield zich daar zes jaar bezig met productontwikkeling en de kwaliteitscontrole. Toen verscheen er in 1979 een advertentie van het Ministerie van Landbouw waarin een voorlichter bijenteelt gevraagd werd. 'Ik was jong, had een hogere beroepsopleiding gevolgd en was sinds mijn 10^e jaar vertrouwd met bijen. Ik kreeg die baan en werd verbonden aan de Ambrosiushoeve te Hilvarenbeek. Ik kende de Ambrosiushoeve al van excursies die we maakten in het kader van diverse bijencursussen.

De stichting Ambrosiushoeve deed op de eerste plaats aan onderzoek. Daarnaast had er voorlichting plaats aan individuele imkers en werd er door een leraar in Algemene Dienst onderwijs verzorgd voor aanstaande bijenteeltleraren. Ik werd aangesteld als voorlichter voor Zuid-West-Nederland (Brabant vanaf Tilburg, Zeeland en Zuid-Holland). Zuid-Oost-Nederland werd bestreken door Lei Hensels en Noord-Nederland door Jan van den Eijnde. In die dagen trok de mijtziekte Acarapis veel aandacht vanwege de slachting destijds onder de bijenvolken in Engeland. In de grensstroken met België en Duitsland vond bemonstering plaats. De monsters (50 bijen per volk) werden in Hilvarenbeek onderzocht. Bij een positieve uitslag werd een vervoersverbod ingesteld dat wel vier jaar van kracht was. Na een onderzoek op Ameland werd in 1985 de acarapismeldplicht afgeschaft. Afgezien van die acarapisproblematiek was je als voorlichter meestal op pad naar imkers met b.v. sterfteproblemen en bemiddelde je in gevallen van spuitschade. Daarnaast werkte je mee aan het onderzoek van de Ambrosiushoeve. In de winter verzorgde je lezingen in jouw gebied. De samenwerking met de plaatselijke imkersverenigingen was effectief en verliep op een prettige wijze. De daarvoor noodzakelijke kennis vergaarde je uit de onderzoeken die op de Ambrosiushoeve plaatsvonden en uit het lezen en bestuderen van de bijenbladen uit het buitenland. Zodoende werd voor mij de scheidingslijn tussen voorlichting en onderzoek steeds vager.'

Zwermen maakt indruk op me; een natuurgebeuren van formaat.

Reorganisaties

In 1985 liet het Ministerie van Landbouw weten dat de voorlichters bijenteelt meer moesten samenwerken met de consulentschappen voor akker- en tuinbouw, waartoe ook de fruitteelt en glastuinbouw gerekend werden. Een ingrijpende reorganisatie. Christ Smeekens kwam zo te werken bij het consulentschap voor akker- en tuinbouw te Barendrecht. Christ: 'Het grote goed ervan was dat men het belang van bijen voor de land- en tuinbouw begon in te zien. De directe aandacht voor de imker kwam wel in het gedrang, maar het inzicht en de daaruit volgende praktijk dat bijen en hommels de handbestuiving in de glastuinbouw konden overnemen, won steeds meer veld. Ik werd gaandeweg naast bijenexpert bestuivingdeskundige. Mij wachtte de mooie taak de tuinders die alles weten van planten te koppelen aan de imkers die alles weten van bijen. Ik vind deze periode het hoogtepunt in mijn loopbaan. Maar dan komt er in 1990 weer een volgende reorganisatie. De kern ervan: de privatisering van alle voorlichtingsdiensten bij de consulentschappen. Voor geld moet men niet meer bij het ministerie van landbouw zijn, maar bij de doelgroepen. Dat was voor de tak bijenteelt niet haalbaar. Toch wilde de LNV een vinger in de pap houden waar het de bijenteelt en de bestuiving betrof. Het IKC werd opgericht: het informatie- en kenniscentrum van LNV. Mijn taak werd het de voorlichters in de fruitteelt en de glastuinbouw in te werken: het maken van instructiemappen en inwerkprogramma's. Mijn standplaats: Ambrosius-hoeve te Hilvarenbeek. Ik was weer thuis. Als IKC'er schreef ik ook jarenlang mijn bijdrage 'Nieuws van de Ambrosius-hoeve' voor het blad BIJEN. Dan waren er natuurlijk de lezingen over de relatie tussen bijen en de bestuiving. In die tijd heb ik ook een rapport geschreven over de beruchte vermeende

LNV wilde een vinger in de pap houden waar het de bijenteelt en de bestuiving betrof.

concurrentie tussen honingbijen solitaire bijen. Bij Natuurmonumenten bleken de natuurbeheerders daar uiteenlopende opvattingen over te hebben. De bedoeling van het rapport was die verschillen op te heffen en op één lijn te komen.'

Nog meer reorganisaties

'In de periode 1990-2005 volgde nog een aantal reorganisaties, waarbij ook mijn functie telkens betrokken was. Die functie kreeg dan weer eens een andere naam, maar inhoudelijk veranderde er voor mij betrekkelijk weinig. Tot in september 2003 de Ambrosius-hoeve in Hilvarenbeek werd opgeheven en het onderzoek en de voorlichting werd overgeheveld naar Wageningen. De WUR (Wageningen Universiteit en Researchcentrum) moest het internationaal kenniscentrum worden voor de land- en tuinbouw en daar hoorde ook de bijen en de bestuiving bij. Men sprak in de bijenwereld vanaf nu niet meer van de Ambrosius-hoeve, maar van PPO-Bijen, zoals men ook sprak van PPO-Champignons en PPO-Glastuinbouw. Voor mij was daarmee de uitstraling die de Ambrosius-hoeve altijd had op de imkerij voor een groot deel verdwenen. Ik merkte ook dat de doelgroep, de Nederlandse bijenhouders, zich niet of nauwelijks in Wageningen thuis voelde. Ik heb het daar erg moeilijk mee gehad. Ik had niet meer het gevoel de belangen van de Nederlandse imkers voor de volle 100% te kunnen behartigen. Toen mij in 2005 een 55+-regeling werd aangeboden ben ik daarmee tenslotte dan ook akkoord gegaan. Ik had kennelijk teveel imkersbloed in de aderen om me bij deze laatste reorganisatie van harte aan te sluiten.'

Koekelberg 3

Na ons gesprek belopen wij zijn domein Koekelberg 3, dat naast zijn tot woonhuis verbouwde boerderij uit een aantal weilanden bestaat, een kippenschuur waarin caravans gestald staan, een schuur waarin hij klussen kan, een kippenhok annex ren, een flink gazon en een moestuin en natuurlijk ook een bijenstand. Van hieruit heeft hij naar het zuiden zicht op de autosnelweg en naar het westen op het Mastbos voorbij het riviertje de Mark. Het is het laatste huis van de Koekelberg. Aan dit domein kan hij de komende jaren zijn aandacht geven alsook aan de bijenvereniging Ulvenhout waarvan hij nog steeds lid is. Plotseling breekt de zon door. We zien samen de eerste hommelmelkoningin van 2006. Het is een akkerhommel. Ik moet zo langzamerhand opstappen om op tijd thuis te zijn. Christ heeft vanavond muziekrepertie in De Harmonie in Ulvenhout. Hij speelt er trombone.

Ooievaarsbek (*Geranium L.*)

Afb. 1 Ooievaarsbek kom je in alle maten en kleuren tegen in het wild en als cultivars in onze tuinen. De bloeitijd loopt van mei tot ver in de herfst; de grootbloemige soorten leveren ruim nectar en pollen en kunnen een belangrijke bijdracht zijn.

Afb.4 paarsroze variant van de Beemdooievaarsbek (*Geranium pratense*): mannelijk stadium: de helmknoppen leveren pollen; de stempel is nog niet volgroeid.

166

De Ooievaarsbekfamilie (*Geraniaceae*) kent ongeveer 800 soorten, verdeeld over elf geslachten, die vooral in de subtropen en streken met een gematigd klimaat voorkomen.

Van de elf geslachten zijn er drie, die in onze streken belangrijk zijn: Ooievaarsbek (*Geranium L.*); Reigersbek (*Erodium L'Hérit.*); Balkongeranium (*Pelargonium L'Hérit.*). In de naamgeving worden de 'Geranium' en de 'Pelargonium' vaak verward. De *Pelargonium* komt van oorsprong uit Zuid-Afrika en kent daar ruim 250 soorten. Al vóór 1600 wordt deze plant naar Europa gebracht en daar verward met de inheemse *Geranium* (Ooievaarsbek). Dat deed ook Linnaeus, toen hij in zijn grote naamsysteem de *Pelargonium* bij de *Geranium* onderbracht, hoewel zowel blad als bloemvorm zeer verschillend zijn.

De *Pelargonium* veroverde snel alle tuinen van Europa en nam de plaats in van de inheemse *Geranium*. In 1787 maakte de Franse botanicus L'Héritier er weer afzonderlijke geslachten van, maar kon voor het gewone publiek de verwarring niet ongedaan maken. Vandaag de dag is de opmars van de eigenlijke *Geranium* (= Ooievaarsbek) met talloze cultivars dusdanig groot, dat de verwarring veelal is opgeheven.

Afbeelding.4 laat een cultivar van de Beemdooievaarsbek (*Geranium pratense*) zien. De vijf korte, puntige kelkbladjes zijn verscholen achter de kroon; (zij zijn

goed te zien op afb. 7 en 9C). De vijf stervormig gerangschikte kroonblaadjes zijn volkomen symmetrisch; zij zijn ingeplant aan de voet van het (bovenstandig) vruchtbeginsel en geven de bloem een schotel- of komvorm. Het centrum van de bloem heeft een andere kleur dan de kroon; op de afbeelding is hij groen. Twee ringen van vijf meeldraden zijn aan de voet verkleefd. Uit het vruchtbeginsel komt één stijl omhoog, waarvan de vijflobbige stempel nog verborgen is in het rode kokertje: de bloem is in het mannelijk stadium: de meeldraden hebben rijpe helmknoppen; de stempels zullen zich pas ontvouwen, wanneer de helmknoppen zijn verwelkt (ook afb. 9A).

De blauwe Beemdooievaarsbek op afbeelding 5 is een stadium verder: de helmknoppen zijn verwelkt; de meeldraden zijn zijwaarts gebogen en laten alle plaats aan de nu gerijpte 5-lobbige stempel. De donkere aderen op de kelkbladen dienen als honingmerk en wijzen de weg naar de nectar. Deze wordt in ruime mate geproduceerd door de vijf bolronde nectariën, die goed te zien zijn tussen de aanhechtingspunten van de kroonblaadjes; op afbeelding 4 donkergroen;

Afb. 2 De kroon van de *Geranium renardii* is symmetrisch.

Afb. 3 De kroon van de *Pelargonium* is a-symmetrisch.

Afb.5 De 'blauwe Beemdooievaarsbek' komt in het wild vooral in deze kleur voor. De bloem is in het vrouwelijk stadium: de helmknoppen zijn verwelkt; de 5 stempellobben zijn ontvanke-lijk voor pollen.

Afb.6 'Slipbladige Ooievaarsbek' (*Ger. dissectum*): na de bloei vouwen de kelkblaadjes zich rond de rijpende vruchtjes; de stijl lijkt nu op de bek van de ooievaar: 'Ooievaarsbek'.

Afb.7 'Fijne Ooievaarsbek' (*Ger. columbinum*): de bloem is trechtersvormig; roze met rode nerf en een wit hart. Langs abdomen en thorax van de bij komen pollen van de rijpe helmknoppen.

op afbeelding 5 wit.

Na de bevruchting ontwikkelt de stijl zich tot een langwerpig kokertje, waarin de vijf zaadjes groeien; als deze rijp zijn, krullen de vijf segmenten naar boven open en schieten de zaadjes weg. Het kokertje (de snavel) wordt gesteund door de oorspronkelijke vijf kelkblaadjes. Afbeelding 6.

Bestuiving:

De kleinbloemige soorten zijn dikwijls van zelfbestuiving afhankelijk. De grootbloemige soorten vormen vrucht na kruisbestuiving: de bloemen zijn *proterandrisch*: pas als de mannelijke helmknoppen zijn verwelkt, wordt de vijflobbige stempel rijp; hierdoor wordt zelfbestuiving verhinderd. Voor de bestuiving zijn zij afhankelijk van vooral bijen, hommels, zweefvliegen en vlinders.

De pollen- en nectarproductie is vrij hoog. Het pollen van 'Robertskruid' (*ger.robertianum*) is geel of oranje; de andere soorten leveren een zeer donker (paars/blauw) pollen af. In Zwitserland zijn Geraniums goed voor 3% van de totale pollenooft. De nectar van met name de Beemdooievaarsbek heeft een hoog suikergehalte (51-71%). De honingopbrengst wordt geschat

op 28-80 kg/per ha. aaneengesloten bloei. Bij ons komt de plant in zulke hoeveelheden niet voor; waar zij zich vertoont, is sprake van een belangrijke bijdracht. Bij ons (Nederland en België) zijn zeven soorten inheems: Fijne Ooievaarsbek (*g.columbinum*); Robertskruid (*g.robertianum*); Slipbladige Ooievaarsbek (*g.dissectum*); Zachte Ooievaarsbek (*g.molle*); Beemd Ooievaarsbek (*g.pratense*); Berm Ooievaarsbek (*g.pyrenaicum*); Moeras Ooievaarsbek(*g.palustre*). Daarnaast zijn na verwildering ingeburgerd: Roze Ooievaarsbek (*g.endressii*); Bos Ooievaarsbek (*g.silvaticum*); Donkere Ooievaarsbek (*g.phaeum*); Bloed Ooievaarsbek (*g.sanguineum*) Het aantal cultivars is nauwelijks bij te houden; er komen er steeds meer bij en determinatie is vaak lastig.

Afb.8 Ook de 'Roze Ooievaarsbek' (*ger.endressii*) trekt veel bestuivers aan; de plant biedt de hele zomer tot ver in de herfst talloze trechtersvormige bloemen. Sinds haar introductie in 1812 vanuit Z. Europa is zij (met talloze cultivars) de meest aangeplante soort in onze tuinen.

Afb.9A Een witte variant van de Beemd O. (*Ger. pratense album*); de helmknoppen leveren ruim pollen; de stempels zijn nog gesloten.

Afb.9B De blauwwitte variant van de Beemd O. (*Ger. pratense striatum*); de witte bloem heeft blauwe vlekken, stippen en strepen; op de afb. de mannelijke en vrouwelijke vorm naast elkaar.

Afb.9C De 'Bos Ooievaarsbek' (*Ger. silvaticum*) is een vroege bloeier; heeft komvormige roze bloemen met een wit hart. Zij houden van een vochtige grond; in het wild tref je haar in vochtige weilanden aan. De cultivars hebben ook andere kleuren.

Vergeet-me-nietje

Een educatief bijenproject voor kleuters

Kleuters laten kennismaken met de boeiende wereld van bijen: dat is de opzet van het educatief project 'Vergeet-me-nietje' dat loopt in het Kempen-Broek. Alle scholen uit de omgeving, zowel uit Nederland als uit Vlaanderen, kunnen een kist lenen en zo de kleuterklas omtoveren tot een levendige bijenkorf.

Het bijenproject voor kleuters is vernieuwend omdat het de natuurbeleving naar de klas brengt. De kist bevat een volledig uitgewerkt thema 'bijen', ontwikkeld op maat van kleuters van de derde kleuterklas (Vlaanderen) of groep 1,2 (Nederland): leuk, spannend, leerrijk en fraai materiaal dat de kleuters uitnodigt tot een hele week speel- en leerplezier. Elke dag is er iets anders. Een prentenverhaal, de interactieve sprekende bij, het zoemlied en de bijendans, bijenpakjes om zich te verkleden, educatieve gezelschapsspellen, knutselopdrachten en een bezoek aan een imker zijn de ingrediënten van dit prachtige project op kleutermaat.

In de activiteiten wordt op een evenwichtige wijze aandacht besteed aan alle ontwikkelingsgebieden bij het kind. Zowel de cognitieve, motorische als sociaal-emotionele ontwikkeling wordt aangesproken. Op die manier draagt het educatief pakket 'Vergeet-me-nietje' bij tot een brede vorming van het kind.

Het educatief pakket 'Vergeet-me-nietje' streeft naar kwaliteitsvol natuuronderwijs, aangezien het ontwikkeld is vanuit het perspectief van de Ontwikkelingsdoelen van de Vlaamse Gemeenschap en de Kerndoelen van het Nederlands Basisonderwijs.

In de activiteiten zijn de verscheidene leergebieden in elkaar verweven. De horizontale samenhang tussen de verschillende leergebieden draagt bij tot een efficiënt leerproces en een degelijke ontwikkeling van het kind.

Samenwerking

De koffers werden ontwikkeld door Werkgroep Isis in samenwerking met HEG Productions, met de steun van provincie Limburg, Interreg Programma voor de Euregio Benelux Middengebied, het Regionaal Landschap Kempen en Maasland en het VSB Fonds. Het project is tot stand gekomen met medewerking van het NMC De IJzeren Man in Weert, het Immenhof in Cranendonck, de educatieve bijenhal 'Op 't Sonnis' te Houthalen-Helchteren, de Limburgse Imkerbond (LIB), de Vlaams-Nederlandse Imkerfederatie (VNIF) en heel wat vrijwilligers.

Praktisch

Het educatief pakket 'Vergeet-me-nietje' bevat een weekprogramma met vier kisten. Het kan gedurende het hele jaar uitgeleend worden mits een reservering van twee weken vooraf. De huurprijs bedraagt €35,- met gratis CD (waarborg €100,-).

Info en reservering: Werkgroep Isis vzw, Dorpsstraat 8 bus 1, 3990 Peer, 0032-11-63 37 05,

E: werkgroep.isis@scarlet.be, www.werkgroepisis.tk of NMC De IJzeren Man, Geurtsvenweg 4, 6006 SN Weert, 0495-52 48 39, info@nmcweert.nl, www.nmcweert.nl

Kempen~Broek, iedereen welkom

Op de grens van Belgisch en Nederlands Limburg en Noord-Brabant ligt Kempen~Broek, een grensoverschrijdend landschap dat in zijn omvang uniek is voor Vlaanderen en Nederland. Het strekt zich uit over de gemeenten Cranendonck, Weert, Hamont-Achel, Bocholt, Bree, Kinrooi en Maaseik.

Deze boeiende grensstreek ligt in de vlakte van Bocholt en is doorsneden met talrijke beken. Het is er overwegend vochtig: moerassen, vennen, beekvalleien,

Kempen~Broek

GRENSOVERSCHRIJDEND LANDSCHAP

bruisend van leven. Watersnuffels of viervlekken: de libellen en waterjuffers voelen zich hier de koning te rijk. In vervlogen tijden was Kempen~Broek een ideale schuilplaats voor bokkenrijders en smokkelaars. Nu is het een heerlijke plek om ruimte te ontdekken en stilte te horen.

Via de bewegwijzerde routes kan iedereen in zijn eigen tempo genieten van het landschap, de natuur, de cultuurelementen en de rust. Fietzers, wandelaars, ruiters, menners en moutainbikers, iedereen vindt een aanbod op maat. Meer info: www.kempenbroek.be

PPO-Bijen lanceert een nieuwe site www.varroa.wur.nl

PPO-Bijen heeft een website gemaakt over de varroamijt (*Varroa destructor*). Op deze site wordt de varroamijt beschreven; de levenscyclus, de verspreiding en de aantasting-verschijnselen op de bijen. Vervolgens zijn de belangrijkste bestrijdingsmethoden en -middelen op een rijtje gezet. Er wordt per middel uitgelegd hoe en wanneer het moet worden toegepast, wat de effectiviteit is en of residuvorming in honing optreedt. Ook de voorzorgsmaatregelen voor het veilig gebruik van organische zuren worden besproken. Kortom, op deze site vindt u alles wat u altijd al wilde weten over de varroamijt. In het na-jaar komt er ook weer een nieuwe brochure uit waarin alle informatie over de varroamijt nog eens gebundeld is.

**PRAKTIJKONDERZOEK
PLANT & OMGEVING
WAGENINGEN**

Varroa bestrijden - *Varroa destructor*

- Home
- Institus
- De Varroamijt
- Bestrijden
- Diagnose besmetting
- Bestrijdingmiddelen
- Biotechnische methoden
- PPO Bijen

Alle bestrijdingsmethoden en -middelen op een rij!

De varroamijt (*Varroa destructor*) vormt in Nederland een ware plaag in de bijenhoudij. Voorheen werd deze mijt succesvol bestreden met Apistan, maar inmiddels is de varroamijt resistent geworden voor dit middel. Om een alternatief te vinden tegen varroa, hebben de onderzoekers van Praktijkonderzoek Plant & Omgeving vele bestrijdingsmiddelen en -methoden onderzocht. De ene maatregel was zeer effectief, de andere niet, of uitsluitend in combinatie met andere middelen of methoden. Het onderzoek is nog in volle gang en levert een schat aan kennis op rondom varroabestrijding.

De belangrijkste bestrijdingsmaatregelen worden gepresenteerd op deze site. Het uitgangspunt is "duurzame en geïntegreerde bestrijding". "Duurzaam" staat voor het gebruik van middelen en methoden die zo min mogelijk nadelen hebben voor milieu en volksgezondheid. "Geïntegreerd" houdt in: de juiste maatregel nemen op het juiste moment. De basis voor de keuze van een methode of middel is altijd het aantal aanwezige mijten in een bijenvolk.

Iedere imker zal zich tegenwoordig het hele jaar moeten bezighouden met varroabestrijding, omdat de bijenvolken die strijd tegen de varroamijt zelf niet kunnen winnen. Een goede jaarplanning is de basis voor een effectieve bestrijding. Op deze site is ook een jaarschema te vinden dat u kunt gebruiken als uitgangspunt voor het maken van uw jaarplanning.

Meer informatie over Praktijkonderzoek Plant & Omgeving en het onderzoek vindt u op www.ppo.wur.nl

Laatste wijziging: 18 mei 2006 © Praktijkonderzoek Plant & Omgeving B.V.

WAGENINGEN

Praktijkonderzoek Plant & Omgeving B.V. is niet aansprakelijk voor eventuele zakelijke gevolgen die kunnen ontstaan bij gebruik van gegevens uit deze informatie.

Rectificatie prijslijst

In de prijslijst 2006 van Het Bijenhuis is per abuis het depot Noord-Holland weggevalen. Hierbij alsnog de gegevens:

Jan Glazenburg, Oosteinde 41,
1674 NC Opperdoes,
0227-54 01 16. Open: na tel. Afspraak.
Excuses aan Jan.

Verhuizing

Met ingang van 2006 is het depot (Sjaak Keijzers) van St. Ambrosius Peelland verhuisd. Het beheer is overgenomen door Jan Honings, Oude Liesselseweg 72 i.s.m. Gerrit Meulendijks. Het afhalen van uw materialen graag ná telefonische afspraak:

Jan Honings, 06-51 69 60 26 of
Gerrit Meulendijks, 06-20 35 19 48.

advertentie

**IMKERSHOP
'HET BIJENHUIS'**

Een imker met verstand
wordt bij Het Bijenhuis vaste klant

Voor snelle bestelservice
tel 0317 422 733

fax 0317 424 180

e-mail bijenhuis@vbbn.nl

Grintweg 273

6704 AP Wageningen

online winkelen bij www.vbbn.nl

Bijenmarkt geeft stimulans aan vereniging

Ton Thissen

Op 8 april om ongeveer 11.30 uur komt de wethouder van Natuur en Milieu van de gemeente Utrechtse Heuvelrug mevrouw Van Wijngaarden de Voorjaarsbijen- en natuurmarkt van de Bijenvereniging Driebergen-Doorn officieel openen. Ze heeft zich via internet goed voorbereid op haar toespraakje. Ze zou op grond van de verkregen informatie geen deel van zo'n bijenvolk willen uitmaken: de koningin wordt na verloop van tijd afgedankt, de werksters werken zich uit de naad en de darren blijken luiwammes. Toch kan ze zich wel voorstellen dat mensen zich voor dit insect interesseren. En dat – wat Bijenvereniging Driebergen-Doorn betref – al 100 jaar. Vandaar haar felicitaties. De voorzitter van de vereniging bedankt haar met overreiking van een kilo phaceliazaad die zij met hem op een aantal daartoe geschikte plekken in Driebergen zal uitstrooien. In de 'Week van de Bij' zal de phacelia dan in bloei staan.

Voor de handel ging de markt al veel eerder open in en om de Zonheuvelschool in het Burgemeesterpark te Driebergen. Vanaf 07.00 uur werden bijenvolken aangevoerd voor de verkoop. Om 09.30 uur worden de verkochte volken al weer afgevoerd of staan gestapeld tegen een muur van de school om straks opgehaald te worden. Deze volken zijn bestemd voor de zaadteelt. Ze zitten op 10 ramen, hebben m.i. niet veel te verteren, maar brengen toch zo'n €100,- op. Andere volken doen €80,- per 6-ramer tot €125,-

per 10-ramer. Om 10.00 uur is het definitief met de handel gedaan. Als voor de regionale tv-ploeg een kast niet even open moest, zodat de bijen onder het reisraam gezien en gehoord konden worden, zou er geen bij op deze bijenmarkt te bespeuren zijn geweest.

Kramen

Op de speelplaats van de school staan de kramen met de gebruikelijke waar naast en tegen elkaar geschaard. Erg druk is het niet. Het weer zit tegen. Het regent net niet maar de wind is koud en met vlagen hard en dwingt de heer Henk van Limpt van het Utrechts Landschap achter zijn opgewaaide folders aan te gaan.

Er is volop aanbod van imkerartikelen: Het Ielgat, De Werkbij en Van de Kraats uit Voorthuizen zijn er. Piet van Dugteren zoekt elders driftig naar zijn loep om ons de pseudo-scorpioen te laten zien die ook last heeft van de kou en zich dus verbergt. Het NMC (Natuur Milieu Communicatie) is er en het IVN en Groei en Bloei en De Morgenster (zaden) en Greenpeace. Want deze bijenmarkt schurkt zoals zovele bijenmarkten steeds meer tegen diverse natuur- en milieuverenigingen aan. Vandaag ook de benaming Bijen- en natuurmarkt.

Opvallend is dat de was op uitdrukkelijke wijze de aandacht vraagt: kaarsmakerij Waskracht, een onderdeel van Reinaerde, een organisatie voor dienstverlening aan mensen met een handicap, laat prachtige kaarsen zien. Creatiek Bergeend geeft een demonstratie encaustiek d.i. het schilderen door inbranden van

Je wilt wel weten hoe de handel erbij staat. (Foto's: F. Claus)

Verkocht. Geluk ermee.

Een hoge pet op van jezelf.

Gereed voor de zaadteelt.

verven. Op speciaal papier en met behulp van een strijkboutje en gekleurde staafjes van was maak je de mooiste landschappen, waarin je bij nader inzien ook nog eens vogels en ijsberen ontdekt. Er is natuurlijk volop honing te koop. Onder anderen bij de stand van P.J. Beens.

Vier voorzitters

Met laatstgenoemde heb ik in de school een gesprekje. We zitten wat apart want het grootste gedeelte van de ruimte is gevuld met koffiedrinkende imkers. Het gaat over het koude voorjaar en over de onverklaarbare wintersterfte. Piet Beens heeft het daarentegen vooral over vroeger. Hij is eerst lang secretaris en daarna voorzitter van de vereniging geweest. Je schat hem op – vooruit dan – voor in de 70, maar hij blijkt 85. Hij nam het voorzitterschap over van Jaap Haalboom, ook aanwezig en ook al 80, met wie hij 45 jaar geleden het initiatief nam tot het houden van een jaarlijkse bijenmarkt. De vereniging telde toen 12 leden. Toen hij zijn functie aan Jan Dommerholt overdroeg telde ze zo'n 150 leden. Beens schrijft dat verschil met name toe aan het houden van de jaarlijkse bijenmarkt. Dat gaf een enorme stimulans. Beens: 'Om een voorbeeld te noemen: je beschikt in zo'n geval wel graag over een gebouw. We hadden toen ook al een schoolgebouw op het oog. Een ander dan dit. We zijn ermee begonnen het hoofd van die school diverse bijenvolken cadeau te doen. Hij is later nog bijenteeltleraar geworden. Je snapt: wij zaten goed.' Na verloop van tijd schuift de huidige voorzitter Wim Oerlemans aan. Hij leidt de vereniging, die nu 80 leden telt, waarvan 50 imkers, sinds twee jaar. De viering van

het 100-jarig bestaan – de afdeling is op 6 april 1906 opgericht – heeft hem al wel wat hoofdbreken gekost, maar het programma dat de hele zomer bestrijkt is zo goed als rond. Voor alle scholen zijn in juni/juli activiteiten gepland waarbij het Gimbornpark en NMC Zeist een belangrijke rol spelen. Ook de Bosschool, een school voor o.a. visueel gehandicapten is in het programma opgenomen. Oerlemans: 'Voor deze categorie leerlingen moet je natuurlijk specifieke dingen bedenken, b.v. een CD-rom waarop je tuteurs en kwakers kunt horen'.

'Week van de Bij'

De kroon op het jubileumwerk vormt de 'Week van de Bij', die start op 8 juli a.s. Oerlemans kan zonder te spieken allerlei activiteiten in die week opsommen: er is om te beginnen een expositie van curiosa, zoals honingpotten, postzegels met bijenmotieven e.d. maar ook kunst gelieerd aan de bij en de imkerij zal te bewonderen zijn. 'Ook organiseren we een open imkerweekend waarbij m.n. de bezoekers van de campings in de buurt betrokken worden. Een fietsroute zal daarbij een speciale rol spelen. We organiseren ook een bijendictee, waarvoor we diverse in deze regio bekende mensen uitnodigen. We proberen Ivo de Wijs of Midas Dekkers in te schakelen als deskundige. Dan komen er nog een straattekeningen- en kijkdozenwedstrijd. Verder zal de regionale Nieuwsbode in een bijlage van 50.000 exemplaren aandacht besteden aan de bij, de imkerij en aan onze vereniging.' Als de wethouder is uitgesproken begint het zachtjes te regenen. Niet zo best voor de nog resterende twee markturen. Wel voor de phacelia. Die is gek op water.

Een gesprek met Kees Roelen

Eerst vergaderen; dan de sla

Ton Thissen

Een interviewer kan van twee verschijnselen wakker liggen: zijn slachtoffer antwoordt op elke vraag met enkel ja of nee of misschien of zijn prooi gedraagt zich nauwelijks als zodanig en giet de ene na de andere emmer informatie over hem heen. Je mag al in je handen klappen als hij gaandeweg zijn betoog nog een beetje je vraag in de gaten houdt. Cornelis Johannes (C.J. Roelen) (1939) – zeg maar Kees – behoort ongetwijfeld tot de laatste categorie. Op het eind van ons 2-urig gesprek zegt hij min of meer schuld bewust: 'Ik ben benieuwd naar wat je hiervan maken gaat'.

De aanleiding voor dit gesprek ligt overigens in de opmerking van de voorzitter van een der imkerbonden dat een figuur als Kees Roelen niet zomaar en in stilzwijgen uit de Nederlandse imkerij ontsnappen kan. Daarvoor zijn zijn verdiensten voor de voormalige NCB, voor de Bedrijfsraad en voor de bijenteelt in Nederland te groot geweest, aldus deze voorzitter. En zijn wens klonk de redactie terecht als een bevel in de oren. Op naar Kees Roelen dus in Prinsenbeek. Hij had mij uitgelegd hoe te rijden. Ik vertrouwde echter meer op mijn navigatiejuf en arriveerde daardoor nog maar net op tijd op zijn adres. Het ware beter geweest maar meteen naar Roelen geluisterd te hebben.

Een weinig opgezet gezicht

Kerk en school hadden in zijn prille jeugd een grote invloed op de (dorps-)samenleving. De pastoor selecteerde uit zijn misdienaars de volgens hem geschikte kandidaatjes voor het seminarie. Kees Roelen heeft er een jaar op doorgebracht. De directeur van de lagere tuinbouwschool in Princenhage liet zijn leerlingen het gazon maaien - met de handmaaier – vóór zijn bijenstal en noteerde wie er hoeveel maal gestoken werd en of daarvan de volgende dag nog wat te merken viel. Een weinig opgezet gezicht betekende geschikt voor de cursus bijenteelt, die ook aan die tuinbouwschool en door de directeur gegeven werd. Als lokaas diende het gratis aanbod van 2 bijenkasten. Zo kwam Kees Roelen als eerste in zijn familie in de bijen terecht. Hij laat me het diploma zien, uitgereikt namens de NCB op 29 sept. 1954 en ondertekend door zijn directeur/leraar en rijksconsulent Mommers.

'Ik bewaar van alles teveel', verzucht hij, maar het door hem aangelegd jaaroverzicht 1955 vermeldt wel

De bijenstal van Kees Roelen. (Foto's: C. Roelen)

historisch-interessante zaken. Bijvoorbeeld de jaarlijkse contributie, zijnde f 4,- en dat hij een Engels kastje (6-ramer) kocht voor f 10,-, maar er ook een 'kreeg' voor f 4,-. Hij was toen 16 jaar oud maar werd al wel gevraagd voor een bestuursfunctie in de plaatselijke vereniging. Daar bleek hij wettelijk te jong voor. Niet echter voor de functie van agent, die over de suiker-distributie ging en over de voorraad van het imker-materiaal. Hij moet dus al vroeg op iedereen de indruk gemaakt hebben over regelende en bestuurlijke kwaliteiten te beschikken. Dat resulteerde in 1958 dan ook in een bestuurslidmaatschap en even later in het secretariaat van het kringbestuur.

'Vergaderboer'

In 1961 trouwde hij en begon zijn eigen bedrijf in Prinsenbeek. Al snel zat hij in het bestuur van de tuinbouwvereniging. In 1966 kwam hij in de gemeenteraad. Daarvan was hij 18 jaar lid, waarvan vier jaar als wethouder. In 1970 werd hij lid van de Prov. Staten van Brabant. Hij heeft tot 1991 vier Commissarissen van de Koningin meegemaakt onder wie Dries van Agt. Als het aan hem gelegen had, had er voor Roelen een burge-meesterschap ingezet en als zijn CDA-vriend Braks hem per ongeluk of misschien wel gelukkig – zo relatieveert hij – niet voor de voeten had gelopen, had het lidmaatschap van de Tweede of de Eerste Kamer tot de mogelijkheden behoord. Hij lijkt er niet echt spijt van te hebben dat deze ambten aan hem voorbijgingen. 'Politiek bedrijven op dit niveau', zegt hij, 'is geen eenvoudige klus'. Het is de overwogen uitspraak van iemand die tot in de haarvaten ondervonden heeft dat besturen lang niet altijd van een leien dakje gaat. Ook op de lagere niveaus niet, waarop hij werkzaam was.

En zijn bedrijf dan? 'Maak er maar bedrijfje van', zegt hij. 'Een vol bedrijf, zoals mijn vader had, was niet verenigbaar geweest met mijn bestuurswerk. Op een eindelijk windstille avond – de perfecte situatie om de sla tegen luis te spuiten – moest ik vergaderen. En dat ging voor. Voor 80% werd ons bedrijfje dan ook door mijn vrouw gerund. Ik riep altijd: ik leef van mijn bedrijf maar ik leef vóór het bestuurswerk. Ik nam op de koop toe dat een geleden bedrijfsverlies niet of nauwelijks gecompenseerd werd door de vacatiegelden. Ik bleek een vergaderboer te zijn.'

Twee kleuren balpenen

Ik vraag hem waar hij de vaardigheden en de kennis vandaan heeft om als bestuurder op gemeentelijk en provinciaal niveau te kunnen functioneren. 'Ik ben van huis uit gezegend met een bijzonder goed geheugen. Ook praat ik – al zeg ik het zelf – redelijk gemakkelijk. Ik heb dat denk ik van mijn vader. Die heeft destijds – en ik denk vooral pratend – een belangrijke rol gespeeld in de ontwikkeling van de tuinbouw en in het beleid ten aanzien van de afzet van tuinbouwproducten. Verder is het een kwestie geweest van zelfstudie. Bij het bestuderen van de vergaderstukken hanteerde ik een door een bevriend en goed bestuurder aanbevolen advies en twee kleuren balpenen: rood en groen. Het advies luidde: lees alle stukken als advocaat van de duivel en vraag je daarbij steeds af op welke wijze men je een loer zou kunnen draaien. Ik gebruikte de rode balpen m.b.t. de kritiek die werd gegeven en de groene om de argumentatie daarvan tot me door te laten dringen. Ik heb er heel veel mee geleerd. De methode gebruik ik nog steeds. Ik heb ze – hij wijst op de balpenen – nog altijd bij de hand. Ze hebben me geen windeieren gelegd'.

Terug naar de bijen

In 1973 werd hij lid van het hoofdbestuur van de NCB. Een jaar later was hij voorzitter. Dat is hij van 1974 tot 1998 gebleven. Vanaf '74 was hij ook actief in de Bijenteelt van het Landbouwschap en in de Bedrijfsraad. In dit verband ontmoette de selfmademan Roelen allerlei kopstukken uit de bijenteelt onder wie de legendarische Ridder Van Rappard. 'Een merkwaardige man die Van Rappard', zegt Roelen. 'Zijn vrouw vertoonde overigens dezelfde merkwaardigheden in het sociaal contact. Je moest ze altijd persoonlijk benaderen en aanspreken. Ik heb dat overigens nooit als kapsones ervaren. Je moest je een beetje in hun cultuur kunnen verplaatsen. Dit soort mensen was het van kindsbeen af gewend het voor het zeggen te hebben. De rest van de samenleving

Met minister van landbouw Gerrit Braks in Liempde, 1981

vormde het gewone volk, dat geleid, bestuurd en geregeerd diende te worden. Als je dat goed voor ogen hield was er best mee te werken. Dat is althans mijn ervaring'.

Vanuit de Bedrijfsraad kwam hij zo nu en dan ook in contact met de minister van landbouw. Via een bepaalde procedure konden urgente problemen in de bijenhouderij op de agenda van het maandelijks overleg met de minister terechtkomen. In dit verband had hij contacten met de ministers Van der Stee, Lardinois en Braks. Roelen: 'Je zag de neiging van de overheid zich terug te trekken uit de belangenbehartiging van de imkerij beetje bij beetje geconcretiseerd worden. Dat betrof trouwens in veel grotere mate de land- en tuinbouwsector. We probeerden te redden wat er te redden viel. Met Braks viel, ondanks de bezuinigingen die hij moest doorvoeren, nog wel het een en ander te regelen. Maar dat is nu ook allemaal voorbij'.

Fusies en dergelijke

Vanaf januari 1992 werd 'Het Groentje' vervangen door het blad 'BIJEN', het resultaat van een ook door Kees Roelen gestimuleerd samenwerkingsverband op dit gebied tussen de imkerbonden ABTB, LLTB, NCB/ZLTO en VBBN. De financiële administratie werd toevertrouwd aan het NBC/ZLTO en kwam in handen van Kees Roelen. 'Op 24 april a.s. zal in dit kader de laatste vergadering waar ik bij betrokken ben als financieel administrateur plaatsvinden. Op 30 april zal ik me als zodanig terugtrekken. Dat had ik trouwens al veel eerder aangekondigd. Ik vind het dan wel welletjes geweest'.

Tenslotte ben ik natuurlijk uiterst benieuwd naar zijn commentaar op de – met uitzondering van de ABTB – op 1 april jl. bereikte fusie. Roelen: 'Aan het besluit tot deze fusie heb ik geen bijdrage geleverd. Dat heeft

Vervolg op pagina 176

Uitwintering 2006

Bijensterfte en hoe nu verder? (2)

Romée van der Zee

In het meinummer van BIJEN heb ik u beloofd u op de hoogte te houden van de bijensterfte in 2006. Dankzij de imkers die via www.beefriends.org meedoen aan het monitoringsonderzoek krijgen we een goed zicht op de bijensterfte en op de volkswontwikkelingen in 2006. Hieronder een 'update'.

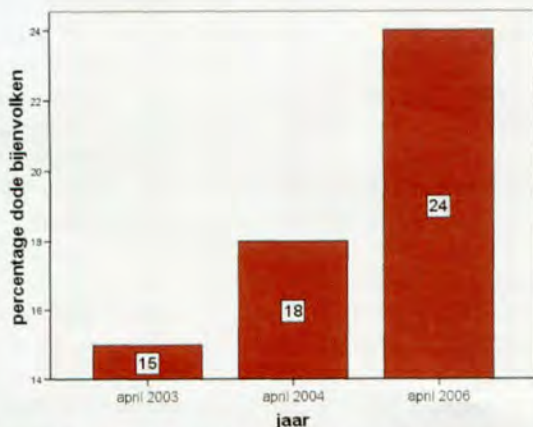
Vanaf voorjaar 2003 ben ik, dankzij een uitgebreid monitoringsonderzoek, in staat het percentage dode volken t.o.v. het totaal aantal volken, in beeld te brengen. (figuur1). Hieruit blijkt onmiskenbaar dat, net als in de rest van Europa, de bijensterfte aanzienlijk is en dat de frequentie toeneemt.

Sterfte treft een beperkte groep imkers

Er is sprake van een geleidelijke toename in het percentage dode volken. Deze toename is niet gelijk gespreid over alle imkers, maar doet zich bij een beperkte groep voor. Zie daarvoor een vergelijking tussen het aantal imkers zonder bijensterfte (0-10%) met het aantal imkers met bijensterfte (>10%, figuur 2) Bleef in 2003 nog het merendeel van imkers (64%) gespaard voor sterfte van hun bijenvolken, in 2006 is nog maar 44% vrij van bijensterfte. Het aantal imkers zonder problemen is sinds 2003 aanzienlijk sterker gedaald dan het totaalpercentage dode bijenvolken (fig.1)! Als die ontwikkeling de komende jaren doorzet, zal de pandemie dramatische vormen aannemen. Het is daarom van belang dat snel inzicht ontstaat in:

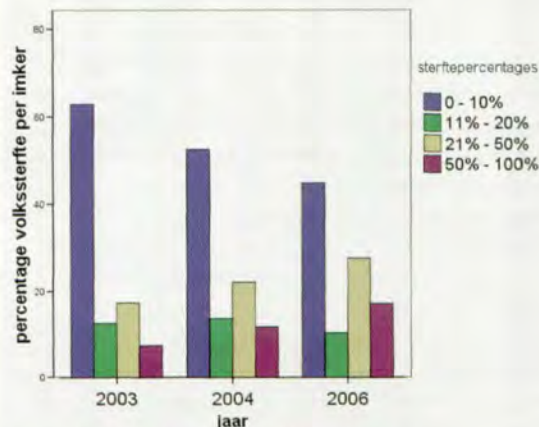
- de oorzaken,
- de omstandigheden waaronder de oorzaken een grote kans krijgen om zich te manifesteren en
- de weg waarlangs de verspreiding van deze fatale ziekte verloopt.

Bijna steeds wordt aangenomen dat een falende bestrijding van de *Varroa destructor* de oorzaak is. Daarbij is de aandacht verschoven van de varroamijt zelf naar de virussen die door de mijt in het bijenvolk verspreid worden. Van DWV (kreukelvleugelvirus) en ABPV (acuut bijenverlammendvirus) is bekend dat zij uiterst schadelijk zijn en door de varroamijt verspreid kunnen worden. Op de bijeenkomst van Duitse onderzoeksinstituten eind maart 2006, waar traditioneel veel onderzoekers van elders aanschuiven, bleek uit de presentaties dat een direct aan de varroamijt gerelateerde oorzaak tot op heden niet kan worden vastgesteld. Uit monsteronderzoek bleek wel dat bovengenoemde virussen relatief verhoogde concentraties vertoonden, maar deze waren niet zó hoog dat daarmee de zaak kon worden afgedaan. Dit komt overeen met mijn bevindingen uit 2003 en 2004. Ik onderzocht of varroabestrijding van invloed was op de bijensterfte. Daartoe maakte ik onderscheid tussen twee groepen imkers: die géén en respectievelijk wél bijensterfte (>10%) hadden. Als het bestrijdingsmiddel van invloed was, zou ik een significant verschil hebben moeten waarnemen in het gebruik van dat middel (figuur 3).

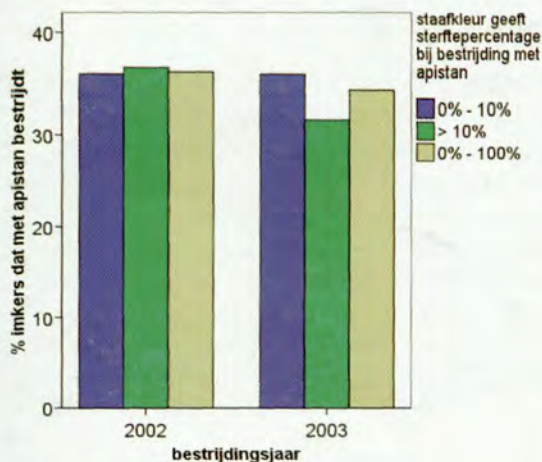
Figuur 1 Bijensterfte 2003, 2004 en aprilscaan 2006

Bron: monitor

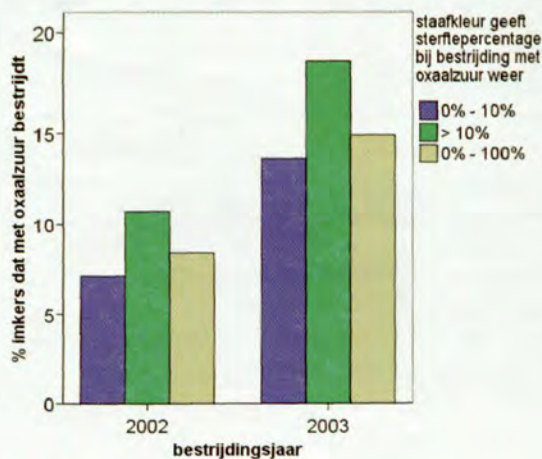

Figuur 2 Sterftepercentage per stand

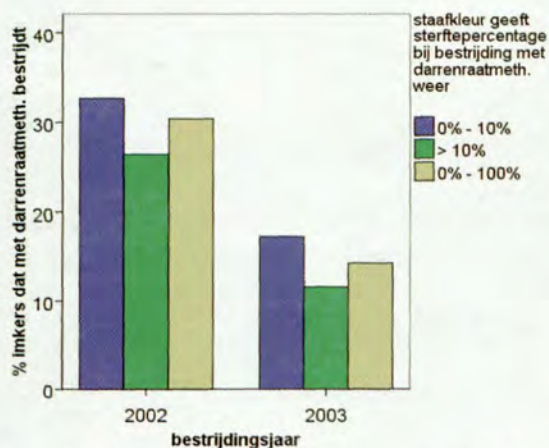
Bron: monitor

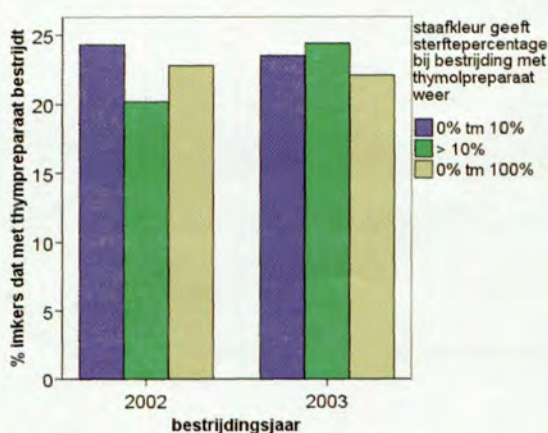
Figuur 3 Sterftcijfer bij bestrijding met apistan
Bron: monitor

Figuur 3 Sterftcijfer bij bestrijding met oxaalzuur
Bron: monitor

Figuur 3 Sterftcijfer bij bestrijding met darrenraatmethode
Bron: monitor

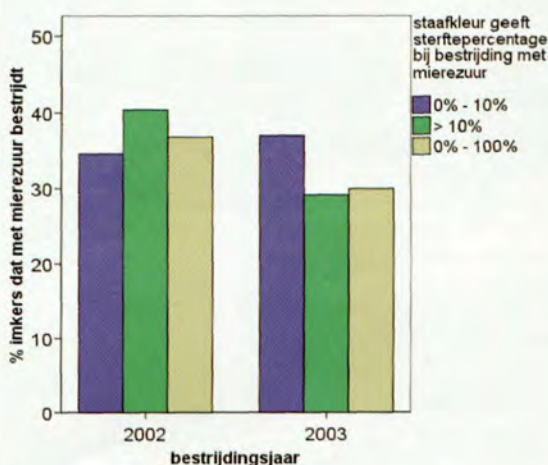

Figuur 3 Sterftcijfer bij bestrijding met thymol
Bron: monitor

Hoewel er wel verschillen zijn, bleek na toetsing, dat voor geen enkel middel of methode, of combinatie van die middelen een *significant* verschil kon worden vastgesteld. Met andere woorden: de werkelijke oorzaak voor de bijensterfte moet nog worden vastgesteld. Op andere factoren die wellicht een rol spelen, zoals nosema, zal ik in het volgende artikel ingaan.

Bronnen

- Monitor uitwintering 2003: respondenten: 531, b: 5980 in september 2002. Dataverzameling op bijenhouden.nl en d.m.v enquête in BIJEN
- Monitor uitwintering 2004: respondenten: 346, bijenvolken: 2577. Dataverzameling: telefonisch op basis van aselekt steekproef uit lezersbestand BIJEN
- Aprilscaan 2006: start 4 april, peildatum 26 april 2006, bijenvolken: 3991, Dataverzameling door verenigingen m.b.v. meldformulier.

Figuur 3 Sterftcijfer bij bestrijding met mierzuur
Bron: monitor

Vervolg van pagina 173

te maken met mijn naar ik meen terechte ongerustheid op dit gebied. Ik heb namelijk nogal wat slechte ervaringen als het over fusies gaat. De eerste betrof het landelijk samenwerken van de diverse veilingen in de land- en tuinbouwsector in Nederland. De kleine telers hoefden zich geen zorgen te maken volgens prof. C. Veerman, die leiding gaf aan dit fusieproces. Het werd een mislukking. De tweede ervaring betreft de honingzemerij Het Zuiden. De samenwerking met een andere partner leidde tenslotte tot een faillissement. Het was de reden waarom ik als voorzitter van de NCB/ZLTO ben gestopt. Ik had er geen plezier en geen zin meer in en dan moet je er niet mee doorgaan. De derde ervaring betreft het landelijk Proefbedrijf te Hilvarenbeek, de Ambrosiushoeve. Het moest opgaan in PPO-Bijen, gevestigd aan de WUR te Wageningen. Resultaat: voor de doorsnee-imker

blijkt de drempel vooralsnog te hoog. Mijn laatste ervaring betreft het verschijnsel LTO-Nederland. Dat moest drie landbouworganisaties in zich verenigen. Het is niet gelukt. Er is gaandeweg weer een nieuwe 3-deling ontstaan. Ik heb dus zo mijn zorg over de effectiviteit van fusies. En dat geldt ook voor de op 1 april jl. bereikte fusie tussen drie van de vier imkerbonden. Dat wil niet zeggen dat ik niet van harte wens dat het de nieuwe organisatie goed mag gaan.'

176

Amerikaans vuilbroed

Gevallen of vermoedens van Amerikaans vuilbroed (AVB) moet altijd gemeld worden bij de AID te Kerkrade: 045-54 64 185.

In 2004 en 2005 relatief weinig gevallen van spuitschade

Henk van der Scheer, voorzitter Werkgroep Bijen en Bestrijdingsmiddelen

In 2004 en 2005 waren er opmerkelijk weinig schade-meldingen. In reactie op de vele schadegevallen in 2003 ondernam de Bijenhouderij via de Bedrijfsraad actie richting het College voor de Toelating van Bestrijdingsmiddelen (CTB) om de toelating van dimethoaat op aardappel te beperken. Ook werden de minister van LNV en het bestuur van Nefyto, de overkoepelende organisatie van de bestrijdingsmiddelenfirma's, benaderd om de toelatingsprocedure van bestrijdingsmiddelen aangevuld te krijgen met een postregistratiesysteem. De actie richting het CTB had succes; de andere actie niet.

Werkwijze Werkgroep

Bijensterftes die volgens de getroffen imkers veroorzaakt zijn door bestrijdingsmiddelen, worden sinds 1990 jaarlijks door de imkerorganisaties geïnventariseerd. De gegevens zijn afkomstig van vrijwillige meldingen. Daarbij gaat het zowel om ongeoorloofd gebruik (waarop wordt gecontroleerd door de AID) als om eventueel geoorloofd gebruik dat niettemin tot schade leidt en dat dus nadere regulering behoeft. De aldus verzamelde gegevens worden jaarlijks geëvalueerd door de werkgroep Bijen en Bestrijdingsmiddelen waaraan o.a. deelnemen het CTB, de Plantenziektenkundige Dienst (PD), de Algemene Inspectiedienst (AID), PPO-Bijen, LTO-Nederland en de Bijenhouderij. Doel van dit alles is om de gebruiksvoorschriften van de betreffende

bestrijdingsmiddelen indien nodig aan te scherpen. Dimethoaat

De toelating van dimethoaat is eind 2005 zodanig gewijzigd dat het middel jaarlijks niet meer na eind juni op aardappel mag worden toegepast. Het kan overigens nog wel even duren (mogelijk tot juli 2007) voordat deze wijziging op alle etiketten is doorgevoerd. Het CTB zal Nefyto informeren over deze wijziging.

Postregistratiesysteem is ongewenst

In Nederland hanteren we het systeem van vrijwillige meldingen van spuitschade. In Engeland en Wales kent men daarentegen als onderdeel van de toelatingsprocedure een

Spuitschade. Foto: AID

postregistratiesysteem. Dat houdt in dat na toelating van een nieuw bestrijdingsmiddel dit via monitoring in de praktijk wordt onderzocht op (bij)werkingen ten aanzien van 'wildlife' waaronder incidenten met bijensterften. Treedt naar de mening van de experts spuitschade op en dus financiële schade (voor imkers), dan wordt deze schade uit een fonds vergoed. De Bijenhouderij is voorstander van zo'n systeem, vandaar de actie die werd ondernomen richting de minister van LNV en richting Nefyto. De minister wil echter het toelatingsbeleid uitvoeren op een wijze die zoveel mogelijk aansluit bij de Europese regels. Hij acht het daar bovenop stapelen van een aanvullende nationale procedure ongewenst. Wel beveelt hij aan om het aanbod van Nefyto te omarmen om in voorkomende gevallen samen een betere, duidelijker etiketekst op te stellen. Voorts stelt de minister dat extra communicatie naar de gebruikers van bestrijdingsmiddelen via o.a. LTO-Nederland zou kunnen helpen. In dat kader is een interview met Henk van der Scheer geplaatst in Nefybulletin 11(2):2-3;2005 onder de titel 'Wees zuinig op de bijen - Spuitschade bijenvolken meestal goed te voorkomen'.

Spuitschadegevallen in 2004 en 2005

In januari 2005 is de werkgroep door omstandigheden niet bijeen geweest om de meldingen uit 2004 te bespreken. Die meldingen zijn daarom samen met die uit 2005 besproken op 30 januari 2006. Alle meldingen van spuitschade bij de imkerorganisaties zijn ook gemeld bij de AID. Voorts heeft nog een aantal imkers wel melding gedaan bij de AID, maar niet bij één van de imkerorganisaties. In 2004 werden vijf gevallen van spuitschade gemeld bij de AID, waarbij het in één van de vijf gevallen ging om drie naburige imkers. In 2005 werd door 26 imkers spuitschade gemeld bij de AID. De AID laat monsters dode bijen onderzoeken op een aantal bestrijdingsmiddelen die in aanmerking zouden kunnen komen als veroorzaker van de sterfte. Ook wordt in voorkomende gevallen het stuifmeel in de klompjes aan de poten van de dode bijen gedetermineerd en worden zo nodig de dode bijen onderzocht op veroorzakers van ziekten. In nogal wat gevallen kon de oorzaak van de sterfte niet worden vastgesteld, omdat geen giftige stoffen werden aangetroffen in de bijen en ook geen ziekteverwekker. In een aantal gevallen kon dimethoaat worden aangetoond in de monsters dode bijen, maar kon geen dader worden achterhaald. In één van die gevallen waren maar liefst dertig volken betrokken. In al die gevallen is het onderzoek door de AID zonder resultaat afgebroken. In zes gevallen is door de AID proces-verbaal opgemaakt. Drie daarvan betrof vergiftiging door dimethoaat, twee door parathion-methyl en één door chloorpyrifos. In dat laatste geval waren de bijen opzettelijk vergiftigd in verband met overlast. In 2005 gaven twee imkers aan dat Steward (bevat de werkzame stof indoxacarb) gespoten over fruitbomen mogelijk de veroorzaker was van de sterfte. In 2004 bleek echter uit onderzoek door PPO-Bijen dat dit middel in een normale bedrijfsvoering geen sterfte veroorzaakt, aldus J. van der Steen in Bijen 14(9):241;2005. Omdat de verdenking een toegelaten middel betreft, breekt de AID het onderzoek in dat geval

af. Dat geldt ook voor de melding waarin een combinatie van de onkruidbestrijdingsmiddelen Starane 200 (bevat fluroxypyr) en Primus (bevat florasulam) tegen paardebloemen werd verdacht door de imker en in een andere melding deltamethrin gespoten op aardbeien. Al die middelen zijn toegelaten en veroorzaken bij normaal gebruik geen bijensterfte.

Bij gepraat (49)

Eric Blankert, voorzitter ABTB

In de week van 18 tot 24 september wordt Wageningen omgedoopt tot City of insects. Dat is althans het plan van de leerstoelgroep Entomologie die met dit initiatief de Academische Jaarprijs in de 'Battle of the Universities', een wedstrijd tussen 13 universiteiten, hoopt binnen te halen onder het motto 'Geen leven zonder Insecten'. De winnaar van deze prijs, een initiatief van NRC Handelsblad en de onderzoeksorganisaties KNAW en NWO, wordt op 1 juni bekend gemaakt. Volgens professor Marcel Dicke zijn de reacties op de oproep om activiteiten te organiseren zo groot dat het plan niet de prullenbak ingaat als ze de prijs niet krijgen. De entomologen willen de Rijnstad een week lang in de ban van de insecten brengen en denken daarbij ondermeer aan een insectenfilmfestival, insectenkunstmanifestaties, een insectenconcert, insectenmaaltijden, etalagewedstrijden en een open dag van de universiteit. Ook organisaties als de Vlinderstichting en gemeente werken mee. Belangstellenden kunnen kijken op www.academischejaarprijs.nl/wageningen of informatie krijgen bij marchel.dicke@wur.nl

Binnen de Nederlandse Commissie voor Bijenproducten is onder leiding van J. Kamps nader onderzoek gedaan naar de wettelijke eisen met betrekking tot houdbaarheid van honing. Volgens de nieuwe Europese richtlijn mag het vochtgehalte van honing niet hoger zijn dan 20%. Een uitzondering is gemaakt voor honing van de struikheide. Deze honing mag een vochtgehalte hebben van maximaal 23%. Wettelijk is ook vastgesteld dat de maximale houdbaarheid van honing bij kamertemperatuur twee jaar is, want tegen die tijd is het HMF-gehalte gestegen tot 40 mg/kg. Een andere wettelijke eis is, dat honing niet in gisting mag verkeren. Voor veel levensmiddelen zijn er wettelijke eisen voor het maximum aantal gisten per gewichtseenheid. Voor honing zijn die er niet. Het tijdstip waarop honing gaat gisten heeft niet alleen te maken met het vochtgehalte, maar ook met de manier waarop honing bewaard wordt. Het is bij tijden best mogelijk dat een honing met een vochtgehalte van 18% onder gunstige omstandigheden drie jaar houdbaar is. Uit jarenlange ervaring is gebleken dat

- honing met een vochtgehalte van 20% honing tenminste drie maanden houdbaar is
- honing met een vochtgehalte van 19% honing tenminste

- twaalf maanden houdbaar is
- honing met een vochtgehalte van 18% honing tenminste achttien maanden houdbaar is
- honing met een vochtgehalte van 17% honing tenminste twee jaar houdbaar is.
- heidehoning met een vochtgehalte van 23% tenminste zes maanden houdbaar is.

Let op! Bovenstaande gegevens zijn richtlijnen en geen wettelijk vastgestelde houdbaarheidsstermijnen. Op de maximale houdbaarheid van twee jaar na, zijn er verder geen wettelijke voorschriften m.b.t. de houdbaarheidsaanduiding op het etiket. De wet vermeldt dus nergens welke houdbaarheidsstermijn bij een bepaald vochtpercentage gebruikt moet worden. Dit betekent, dat de imker de houdbaarheidsstermijn van zijn honing zelf mag bepalen, maar mocht binnen die termijn zijn honing gaan gisten, dan is hijzelf daarvoor verantwoordelijk. Bij een keuring zal dus niet gekeken worden of de houdbaarheidsstermijn overeenstemt met het gemeten vochtgehalte. Wel wordt er op het keuringsformulier m.b.t. de houdbaarheidsstermijn een advies gegeven aan de imker. Website van PPO-Bijen over bestrijding van de varroamijt is overzichtelijk en voor de internetende imker een mooie overzichtelijke vraagbaak <http://www/varroawur.nl>. Een bezoekje kan ik u aanbevelen.

Op 10 april jl. heb ik 's ochtends met G. Linders de financiële administraties van Blad BIJEN, de Bedrijfsraad en de collectieve risicoverzekering over het jaar 2005 gecontroleerd. De administratie was zoals gebruikelijk weer tot in de puntjes verzorgd door C. Roelen, die hiermede zijn taken voor de Bond voor Bijenhouders ZLTO afsloot. 's Middags was de vergadering van Stichting Bedrijfsraad. Op advies van de notaris heeft de VBBN haar afgevaardigden weer compleet gemaakt i.v.m. de statutair vastgelegde stemverhouding. J. van de Waard (ANI) is benoemd tot secretaris met de Nederlandse Bijenhoudersvereniging (NBV) als correspondentie- en financieel adres. In plaats van F. Heessen zal ondergetekende deelnemen aan het overleg met de overheid. Het archief van de Bedrijfsraad dat weg moest uit de kelders van ZLTO, is meegenomen voor opschoning en archivering volgens de spelregels van de provinciale archivaris in Arnhem waar eerder de archieven van de VBBN hun plek vonden.

Het overleg met het ministerie van LNV op 16 april te Wageningen met dhr. J. v.d. Wijnboom en M. Valstar (sector open teelten) verliep in een ontspannen sfeer en stond in het teken van de uitwisseling van informatie. Met name werd bekeken waar de overheid nog een ondersteunende rol van betekenis kan spelen. Persoonlijk kon ik aandacht vragen voor het onderwerp 'Natuurbeleving in het basisonderwijs'. In het imkerend veld zijn reeds diverse lesprogramma's ontwikkeld die wellicht toegepast kunnen worden in: De regeling draagvlak natuur, Leerlijn Natuur, Themasite Natuurlijk op kennisset, Onderzoek, Nota Natuur en Milieueducatie, Groen in en om de stad. Voorts kon ik opnieuw aandacht vragen voor maatregelen om insleep van de 'Bijenkastkever' te voorkomen. Monitoren van het effect van het verlaten van de stamping out-methode door meerjarige monsters van honing te onderzoeken op toename van AVB sporen e.a. zoals besproken met Tjeerd Blacquiëre.

Het ministerie van LNV heeft in publicatie de stand van zaken bekend gemaakt bij de implementatie Convenant Duurzame Gewasbescherming. Het convenant dat is afgesloten in 2003 kent de volgende deelnemers: Ministerie van LNV, Ministerie van VROM, LTO Nederland, Plantum NL, Nefyto, Agrosis, Vewin en de Uni van Waterschappen. Hoofddoelstelling is het bereiken van een duurzame gewasbescherming. Het gaat om een situatie, waarbij het beleid en het handelen van de maatschappelijke organisaties en ketenpartijen is gericht op het realiseren van de bestaande milieukwaliteitsdoelen (waaronder als inspanningsverplichting een reductie met 95% van de milieubelasting in 2010 t.o.v. 1998). Dit gebeurt op een wijze die bedrijfseconomisch verantwoord is en de concurrentiepositie van de Nederlandse land- en tuinbouw ten opzichte van de land- en tuinbouw in een aantal omliggende EU-landen niet onevenredig onder druk zet. Bij de concrete invulling van het langetermijnbeleid zullen, naast de EU- Gewasbeschermingsrichtlijn (91/414) en de Thematische voor een duurzaam gebruik van gewasbeschermingsmiddelen uit het 6de Milieuactieprogramma, ook de EU-Kaderrichtlijn Water en de EU-Residuenrichtlijnen uitgangspunt vormen. Meer informatie op de website van het ministerie van LNV.

Op uitnodiging van de kring Rivierenland van NBV was ik op een bijeenkomst 25 april jl. in Geldermalsen. Gastsprekers waren Hajo Velthuis en Romée van de Zee over het onderwerp wintersterfte. In zijn lezing ging Hajo Velthuis in op de condities waaronder en de wijze waarop de voortplanting van de varroamijt plaatsvindt. In het stadium van larf tot pop is er een periode van 2,5 dag van inlopen van mijten in de cellen. De eerste generatie die in de cel geboren wordt zijn mannetjes Varroa. Deze bevruchten de 2de en volgende generaties zusjes. In darrencellen komen 2 á 3 varroamijten tot ontwikkeling. Dit in tegenstelling tot werkstercellen: 0,9. Een uitgebouwd darrenraat is derhalve slechts een bepaalde periode geschikt als vangraam. Darrenkunastraat afhankelijk van de snelheid waarmee wordt uitgebouwd kan langer dienen als vangraam. Zo zou uit onderzoek Bernhard Kraus een onderzoeker van de Universiteit in Utrecht zijn gebleken dat een hoge luchtvochtigheid en hoge temperatuur de ontwikkeling van de dochters remt. In dat verband wordt ook aanbevolen kunastraat naast en niet in het broednest te hangen. Omdat een bijenvolk ook darren nodig heeft is zijn advies darrenraat regelmatig te controleren. 1-2 mijten per 25 cellen raat laten zitten. Bij meer mijten raat wegsnijden of raam verwijderen. Virussen (thans 14 bekend) worden door darmwand uitgefilterd uit het bijenbloed. De varroamijt die ook het virus bij zich kan dragen zorgt door aanpakken voor besmetting in het bijenbloed. Deze wijze van besmetting is veel effectiever en dodelijker voor de bij dan de aanwezigheid van het virus op de raat. DWV of kreukelvlugelvirus is algemeen levensverkortend en geeft sterfte in de herfst of einde van de winter. Acute paralyse virus (APV) zorgt voor sterfte in september. Om de besmetting van virussen van de varroamijt tegen te gaan is het aldus Hajo Velthuis van belang in juli de varroamijt terug te brengen. Een met virus besmette varroamijt kan in de winter of in het

voorjaar door aanpakken alsnog sterfte veroorzaken aangezien de concentratie van de virusbesmetting door aanpakken hoger is dan het voorkomen van het virus in het volk. Romée van de Zee gaf uitleg over haar onderzoek (zie ook bijgepraat 45). Ik beveel u van harte aan mee te doen met haar onderzoek omdat dit met behulp van de elektronische kaart u een goed inzicht geeft hoe uw ingrepen zich verhouden tot die van uw collega's (www.biefriends.org). Doordat zij al enkele jaren een onderzoek doet naar wintersterfte zijn tendensen goed zichtbaar. Er kan met recht gesproken worden van een toename van wintersterfte. Over het percentage mogen statistici verder vechten.

Verheugend is te mogen vernemen dat onze coöperatieve wijze om bij te dragen aan de imkerij beloond wordt met aanvragen voor informatie of aanmelding voor lidmaatschap voor onze imkerbond. In een volgende bijdrage kan ik u wellicht meer vertellen over ons jaarlijks bindingsuitje en de organisatie van de bijeenkomst voor de afdelingsdrachtverbetering- en bijgezondheid- coördinatoren in november.

Denk om registratie van uw bijenverplaatsingen en de zorg bij uitwisseling van 'niet-eigen' imkermateriaal.

De NBV en de afdeling Handel

Aat Rietveld, namens het bestuur van de NBV

In de laatste jaarvergadering van de VBBN gehouden op 1 april 2006 is door de oud-penningmeester een verklaring voorgelezen over de afdeling Handel en haar relatie met de vereniging. Deze verklaring drukt zorg voor de afdeling Handel uit. Ook elders heeft men zorgen over het voortbestaan van de afdeling Handel maar bestaan er ook misverstanden over de bedoelingen van het Hoofdbestuur met de afdeling Handel.

Het is daarom goed om daar duidelijkheid over te verschaffen.

Het is geenszins de bedoeling om de activiteiten van de afdeling Handel te beëindigen of af te stoten.

De afdeling Handel heeft een belangrijke functie voor de imkers in Nederland. De belangrijkste functie is om tegen een redelijke prijs producten te leveren aan imkers. Daarnaast heeft de winkel een belangrijke ontmoetingsfunctie en is het personeel zo deskundig dat zij waardevolle adviezen kan geven aan imkers en belangstellenden.

Het is in niemands hoofd opgekomen om deze zo waardevolle instelling in gevaar te brengen.

Ook de ervaring van de zuidelijke bonden, de NCB en de LLTB, met het failliet gaan van de honingzemerij Boxtel is op geen enkele manier een motief geweest om de positie van de afdeling Handel ter sprake te brengen. De reden waarom tijdens de fusie-onderhandelingen de positie van de afdeling Handel en de relatie met de vereniging aan de orde is gesteld zijn van puur zakelijke aard.

Het bestuur van de Nederlandse Bijenhoudersvereniging is na rijp beraad en na raadpleging van interne en externe deskundigen unaniem van mening dat de relatie van de afdeling Handel met de vereniging anders moet worden.

Het bestuur is van mening dat de afdeling Handel op geen enkele wijze een risico mag vormen voor de vereniging.

Ook al loopt afdeling Handel op dit moment goed en wordt er (een bescheiden) winst gemaakt, niemand kan garanderen dat dit in de toekomst ook zo zal blijven. Om dit risico niet ten laste van de vereniging en dus van de contributiebetalende imkers te laten komen wordt gezocht naar een status voor de afdeling Handel die het voortbestaan van deze afdeling niet in de weg staat en het risico voor de vereniging uitsluit.

Dat is een ingewikkeld proces. We gaan hier zeer omzichtig te werk en zorgen ervoor dat het resultaat van dit proces voor alle partijen positief en bevredigend is.

Verslag HB-vergadering NBV

6 april 2006

Rob Nijman, secretaris NBV

De eerste HB-vergadering van de Nederlandse Bijenhoudersvereniging werd gehouden op donderdag 6 april jl.

Jos Plaizier opent om 13.30 uur de vergadering. Hij heet iedereen welkom op deze eerste bestuursvergadering van de Nederlandse Bijenhoudersvereniging. Jos feliciteert alle aanwezigen met de uitslag van de stemming voor de fusie op 1 april jl.

Eerst moet de akte van oprichting van de NBV worden ondertekend door de aanwezige bestuursleden. Jaap ten Berge deelt mee dat de verenigingen VBBN, LLTB en BvB NCB deze week nog opgeheven kunnen worden. Eerst een korte uitwisseling van de Algemene Ledenvergaderingen. Dit keer konden we niet als afgevaardigden bij elkaar te gast zijn vanwege het bijzondere karakter van de vergaderingen. Alleen het hoofdbestuur van de ANI heeft naar alle drie de vergaderingen vertegenwoordigers gestuurd.

Iedereen is tevreden over hoe deze vergaderingen zijn

De leden van het bestuur van de NBV. V.l.n.r. Henk Zomerdijk, Mari van Iersel, Henk van der Scheer, Eva Schild, Jack van der Dussen, Rob Nijman, Jos Plaizier, Aat Rietveld, Marcel Simon, Werner Vorstman en Joep Verhaegh. Foto: R. ten Klei.

verlopen. Een eerste korte impressie van die ALV's is te lezen in BIJEN 15(4): 114 (2006).

De bestuursleden van de drie oude verenigingen kennen elkaar al goed. We hebben de laatste maanden heel intensief met elkaar gewerkt. Dus we zijn maar snel aan de slag gegaan met deze vergadering en met het vele werk dat nu op ons afkomt.

Een groot deel van de tijd in de vergadering was ingeruimd voor het activiteitendocument.

Al geruime tijd werken we met dit document waarin ruim 30 onderwerpen staan beschreven die gedaan moeten worden voor de nieuwe vereniging. Achter ieder onderwerp staat de naam van het verantwoordelijke bestuurslid.

Onderwerpen zijn o.a. beleidsplan, activiteitenplan, subsidiebeleid, ledenadministratie, website, logo voor de nieuwe vereniging, verzekeringen, vaststellen van de contributie, de diverse commissies, de infrastructuur van de vereniging, enz.

In deze vergadering is het rooster van aftreden van de bestuursleden vastgesteld. Tevens is het vergaderrooster goedgekeurd. Ook zijn de diverse taken verdeeld over de verschillende bestuursleden. Dit overzicht van taken zal in het blad BIJEN worden gepubliceerd.

De ruim tien commissies moeten formeel opnieuw worden ingesteld. In BIJEN komt daarvoor een oproep. Op de agenda van de volgende vergadering van het HB (11 mei) staat de voorbereiding voor de eerste Algemene Ledenvergadering die gehouden zal worden op zaterdag 23 september 2006 in de Reehorst te Ede.

180

Op 18 februari is overleden ons lid

BERT HAANS

In de leeftijd van 84 jaar.

Bert is al op jonge leeftijd geboeid geraakt door de bijen en dat heeft hem nooit meer losgelaten. Vorig jaar hebben we gevierd dat Bert 70 jaar imker was en een trouw lid van onze vereniging. Wij kenden Bert als een man die zich niet op de voorgrond plaatste maar die veel over bijen te vertellen had als je hem er naar vroeg.

Wij wensen zijn familie veel sterkte bij het verwerken van dit verlies.

Bestuur en leden NBV, afd. St. Ambrosius Tilburg-Udenhout

Op 12 januari 2006 overleed

WIM JACOBS

Als zoon van de bekende Jacobs uit Arnhem is Wim vanaf zijn jeugd met bijen opgegroeid. Zijn vader was een bekwaam heideimker, die met heideraathoning vaak eerste prijzen behaalde bij de honingkeuring van Eerbeek. Wim is zijn hele leven actief geweest met bijen. Enkele jaren was hij voorzitter van de Oosterbeekse imkervereniging. Na de fusie tussen de oosterbeekse- en Renkumse imkervereniging bleef hij lid van de Imkervereniging 'De Korenbloem'. Wim was mede-oprichter en initiatiefnemer van de 'Stichting Biotoopvereniging Zuid-Veluwe' en bovendien jaren voorzitter van de Wildbeheereenheid (WBE).

Bestuur en leden NBV, afdeling De Korenbloem, Renkum/Oosterbeek e.o.

Op 14 november is geheel onverwacht onze collega-imker overleden

JAN DE LAAT

In de leeftijd van 69 jaar.

Jan was een zeer gewaardeerd lid die trouw onze vergaderingen en activiteiten bezocht, hij was imker in hart en nieren en was dan ook vaak bij zijn bijen te vinden of kwam even langs op de Immenhof in Budel en genoot dan van dit alles. We verliezen dan ook een zeer enthousiaste imker in onze vereniging.

We wensen zijn vrouw en kinderen en kleinkinderen dan ook veel sterkte met dit verlies.

Bestuur en leden NBV, afdeling 't Wilgenroosje Cranendonck

Wij zijn er naar toegegroeid

Op 22 april 2006 is op 53-jarige leeftijd overleden

JAN VAN RIJZINGEN

Jarenlang was Jan voorzitter van onze vereniging.

Hij was een goede vriend en iedereen behulpzaam. Ondanks zijn afnemende gezondheid heeft hij zijn bijen aan zijn hart gekoesterd. Op het laatst van zijn leven is Jan nog geëerd met de zilveren speld voor het 25-jarig lidmaatschap.

Met het heengaan van Jan is ons een groot mens met een warm hart ontvallen.

Wij wensen zijn familie veel sterkte toe.

Bestuur en leden NBV, afdeling Hulsel

Op woensdag 1 maart 2006 overleed op 81-jarige leeftijd

BERNARD SCHUTTEN

Bernard was ruim dertig jaar lid van onze vereniging. De laatste jaren moest hij noodgedwongen door een afnemende gezondheid stoppen met zijn hobby, het imkeren. Hij was een trouw bezoeker van onze vergaderingen en een helper voor een ieder die dat vroeg.

Wij wensen zijn vrouw, kinderen en kleinkinderen veel sterkte toe.

Bestuur en leden ABTB, afdeling Groenlo